

МЕЂУНАРОДНИ НАУЧНИ СИМПОЗИЈУМ
INTERNATIONAL ACADEMIC CONFERENCE

ПРОСТОРИ ПАМЋЕЊА
архитектура-баштина-уметност
SPACES OF MEMORY
architecture - heritage - art

Филозофски факултет у Београду / Музеј примењене уметности у Београду
Faculty of Philosophy in Belgrade / Museum of Applied Art in Belgrade

12. 04. 2011. - 15. 04. 2011.

Филозофски факултет у Београду
Музеј примењене уметности у Београду

Faculty of Philosophy in Belgrade
Museum of Applied Art in Belgrade

МЕЂУНАРОДНИ НАУЧНИ СИМПОЗИЈУМ
ПРОСТОРИ ПАМЋЕЊА
архитектура-баштина-уметност

INTERNATIONAL ACADEMIC CONFERENCE
SPACES OF MEMORY
architecture - heritage - art

Београд /Belgrade
2011.

Организатори / Organizers

Филозофски факултет
у Београду
Faculty of Philosophy
in Belgrade

Музей примењене
уметности у Београду
Museum of Applied
Art in Belgrade

Програмски одбор / Program Committee

Александар Кадијевић / Aleksandar Kadijević
Драган Булатовић / Dragan Bulatović
Ангелина Милосављевић / Angelina Milosavljević
Бодин Вуксан / Bodin Vuksan
Милан Попадић / Milan Popadić

Покровитељ / Patron

Универзитет у Београду
University of Belgrade

Донатори / Donators

Градска општина
Стари град, Београд
Belgrade Old Town
municipality

Golum Šumatovačka 31a, tel: +381 11 244 91 30, e-mail: ploteri@golum.rs, web: www.golum.rs
2011 Preferred Partner GOLD hp Designjet Value Specialist

Подршка / Support

Министарство за науку
и технолошки развој Републике Србије
Ministry of Science
and Technological Development of the Republic of Serbia

Садржјај / Content

Простори памћења: архитектура, баштина, уметност
(секције и тематски оквири научног скупа)
Spaces of Memory: Architecture, Heritage, Art
(sections and theme-frames)

5

Конференцијски простори
Conference Venues

9

Програм
Programme

11

Изводи излагања
Abstracts

33

Упутство ауторима
Instructions for authors

100

Простори памћења: архитектура, баштина, уметност (секције и тематски оквири научног скупа)

Просторна артикулација памћења, од античких мнемоничких система до модерних меморијских структура, јесте домен заједничког научно-истраживачког интересовања историје уметности, историје архитектуре, студија визуелне културе и студија баштine. Са идејом да окупи стручњаке из наведених области, циљ скупа је да укаже на вишеслојност теме, као и да представи резултате различитих историографских, теоријских и методолошких истраживања која за свој предмет имају архитектуру, баштину и уметност у функцији просторних система памћења.

Прва секција: Архитектура и сећање: меморијална архитектура

Меморијална архитектура представља значајну тему у историји градитељског стваралаштва, која је током времена реализована кроз разноврсне појавне облике. Било да је реч о спомен-комплексима, спомен-обележјима, капелама, костурницама, просторним ансамблима, меморијална архитектура, као део сведочанственог процеса, има за циљ да очува и пренесе одређено сећање. Захваљујући дуговечности архитектуре задовољен је услов да споменик мора бити сведок који је у стању да претраје време, а захваљујући њеној препрезентативности добијена је специфична форма како тог сведочења, тако и претрајавања

времена. Но, преносећи једно, намерно сведочанство, меморијална архитектура неретко преноси и друга, ненамерна. Тако се у рецепцији меморијалне архитектуре укрштају различити временски и просторни домени, нудећи инспиративано, али и заводљиво и сложено поље за истраживачки рад.

Друга секција:

Ars memorativa: уметничко наслеђе у просторним системима памћења

Практична примена мнемоничких система, од свог настанка до данас, њихова је суштинска одлика, при чему сугерише и селективност памћења, његово произвођење зарад постизања жељених циљева.. Памћење универзалног поретка ствари показало се, током историје, као утопијски пројекат управо због своје херметичности, ригорозности и применљивости само у ограниченим контекстима. У савременом свету, или, радије, у наговештеном свету будућности, нова „архитектура“, или архитектоника виртуелног простора заједно са такође виртуелним, „сликама“ омогућавају не само похрањивање асоцијација на предмете памћења, већ омогућавају и њихово још увек неслуђено комбиновање у индивидуалним мнемоничким системима, али и место складиштења универзалног знања.

Трећа секција:

Простори баштине: од памћења до наслеђа

Баштина представља активно стање наслеђивања и један од услова њеног постојања јесте трансформација прошлости путем механизама памћења у садашњост. Настанак музеја и других институција баштине сигуран је знак промене односа друштва према старици, које, планирајући будућност, тражи себи одговарајућу прошлост. У таквом контексту значајну категорију чини простор. Начин његове употребе, артикулације и експлоатације ствара физичко-психолошки оквир у коме се доживљава баштина. Но, да би неки простор задовољио своју функцију у процесу баштињења (у процесу прикупљања, чувања, изучавања и презентовања сведочанства прошлости) он сам, у својој формативној структури, мора да садржи значајан меморијски потенцијал. Стога, истраживање простора баштине представља, пре свега, потрагу за механизмима памћења унетим у конструкцију простора.

Spaces of Memory: Architecture, Heritage, Art (Sections and theme-frames)

Spatial articulation of memory, from antique mnemonic systems to the modern structures of memory, is framework of common scientific interest for researchers in the fields of Art History, History of Architecture, Visual Culture Studies and Heritage Studies. With the ambition to assemble experts from the stated fields, the main aim of the conference is to point out the complexity of the selected theme, and to present variety of historical, theoretical, and methodological approaches to the problems of architecture, art and heritage in a function of spatial systems of memory.

The first section: Architecture and Memory: Memorial Architecture

Memorial architecture, through all of its developed diversities (monuments, monument-sights, memory-chapels, memorial complexes...) is very important subject in a history of art of building. As a part of testimony process, the main aim of memorial architecture is to save and deliver certain memory. Because of long-live architecture constructions, the condition which claims that monument is witnesses able to over-last the time is satisfied, and because of architecture's representatively stated testimony and over-lasted time take a specific form. But, through delivering one planned testimony, memorial

architecture very often delivers some unplanned. Thus, diverse spatial and temporal domains are crossed in reception of memorial architecture, offering inspiring, but seducible and complex field for research.

The second section:

Ars memorativa: heritage of art in spatial systems of memory

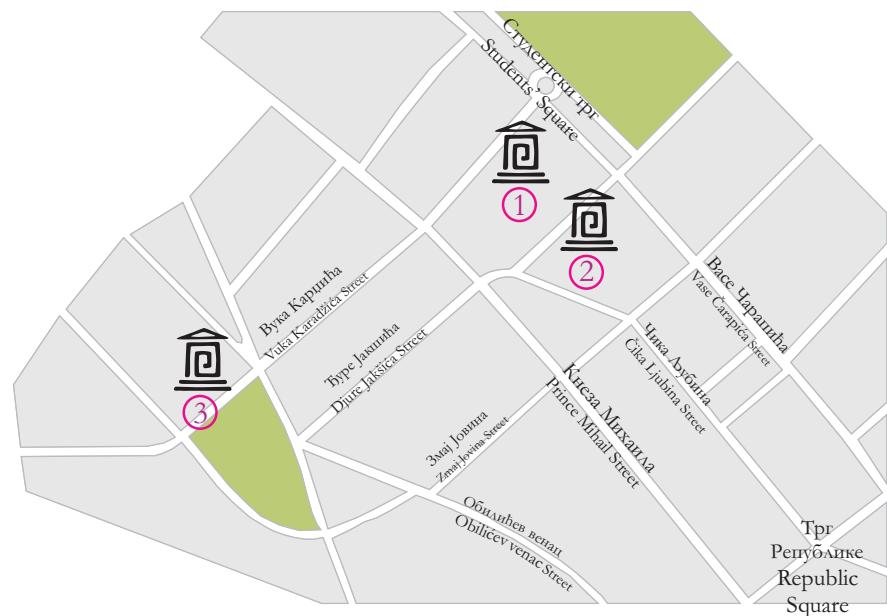
Practical use of mnemonic systems, from their origin till now, is their essential characteristic, with suggestion of selection and production of memory for achieving projected goals. During the history, because of hermeticism, strictness, and appliance in very specific contexts, systems which try to memorize universal order of things were recognized as utopian project. In cotemporary world, or even better - in a vision of future world, new "architecture" or architectonic of virtual space combined with also virtual "images" enables not only storing association on objects of memory, but also enables their yet unsuspected combinations in individual memory systems, and places for storing universal knowledge.

The third section:

Spaces of heritage: from memory to heritage

Heritage is active state of heredity and one of the conditions of its existence is transformation of the past, trough mechanisms of memory, into present. The birth of museums and other heritage institutions is an obvious sign of changed relations between society and its past, where society, while planning the future, looks for suitable past. Space is considerable element of these relations. Method of use, articulation and exploitation of space produces physical and psychical frame for perception of heritage. But, to fulfill its function in heritological process (in process of collecting, preserving, researching and presenting testimonies of past) spaces themselves, in their formative structure, must have significant memory potential. Thus, investigating spaces of heritage is, above all, search for the mechanisms of memory accumulated in construction of space.

Конференцијски простори / Conference Venues

①

Ректорат Универзитета у Београду
Студентски трг

Rectorate of the University of Belgrade
1 Students' Square

②

Филозофски факултет
Чика Љубина 18-20

Faculty of Philosophy in Belgrade
18-20 Čika Ljubina Street

③

Музей примењене уметности
Вука Карађића 18

Museum of Applied Art in Belgrade
18 Vuka Karadžića Street

ПРОГРАМ

12. април 2011. године

Свечана сала Ректората Универзитета у Београду (Студентски трг 1)

9.30 - Регистрација учесника

10.00 - Отварање симпозијума: Обраћање Весне Димитријевић, декана Филозофског факултета, и чланова организационог одбора симпозијума: Александра Кадијевића, Драгана Булатовића и Милана Попадића

10.30 - Прва сесија пленарних саопштења. Председништво: Иван Стевовић (председник), Саша Брајовић (Србија), Данил Лапутин (Русија)

1. Томислав Шола (Хрватска), Простори баштине
2. Нађа Куртовић Фолић (Србија), Cellae Memoriae and its Share in Shaping Christian Architecture
3. Марта Вукотић Лазар, Миђана Ротер Благојевић (Србија), Renewal of a Destroyed Authenticity? Significance of the Old Fair Ground and the New Military Headquarters restoration for preservation of cultural and architectural identity of Belgrade
4. Јелена Стојановић (Србија), (Имагинарни) музеј вандализма или од памћења до наслеђа
5. David Stefan Bathory (USA), Psychological Trauma and It's Reflection in Architecture – Wounds and Memorials
6. Слободан Данко Селинкић (Србија), Пејзажи сећања

- дискусија
- пауза 13.30-15.00

15:00 - Друга сесија пленарних саопштења. Председништво: Кокан Грчев (Македонија, председник), Нађа Куртовић Фолић, Јелена Стојановић (Србија)

1. Љиљана Гавриловић (Србија), Синтетички светови: културно наслеђе између настајања и нестајања
 2. Кокан Грчев (Македонија), Деконтекстуализација или транзиција појма монументалности у македонској архитектури – аспекти континуитета и тумачења
 3. Данил Лапутин (Русија), Функция исторической и культурной памяти в современной церковной скульптуре Западной Европы
 4. Милан Попадић (Србија), The Invisible Hand of Mnemosyne and Phantasms of Modernity
 5. Вера Дубровина (Русија), Пирамида и обелиск в архитектурной символике России первой половины XX века
- дискусија
 - пауза 17.15-17.30

17.30-20.00 - Трећа сесија пленарних саопштења. Председништво: Милан Ристовић (председник), Марта Вукотић Лазар, Љиљана Гавриловић (Србија)

1. Мијана Пејтлер (Аустрија), Архив и његов негатив. Симулације сећања у инсталацијама и амбијентима савремене уметности
 2. Саша Брајовић (Србија), The Cult of the Virgin as the focus of sacral topography of the city of Perast and the Bay of Kotor
 3. Paolo Tomasella (Италија), Memento mori. Monuments and memorials shrines to the victims of the Second World War along the eastern Italian border. The case of Gonars
 4. Иван Стевовић (Србија), Mission Impossible. The Historiography as Space of Memory: The Moment and a Future
 5. Давор Џалто (Србија), Како се сећати? Историја уметности и проблем памћења
 6. Ненад Макуљевић (Србија), Идеологија и простори сећања у Београду током 19.и 20. века
- дискусија

13. април 2011. године

Музеј примењене уметности, Београд (Улица Вука Кафанића 18)

Прва секција: Архитектура и сећање: меморијална архитектура
Модератор: Александар Кадијевић

10.00 - Прва сесија. Председништво: Милан Просен (Србија, председник), Вера Дубровина (Русија), Бранко Чоловић (Хрватска)

1. Олга Шпехар (Србија), Меморијалне палате у Римском царству у доба тетрархије
 2. Миша Ракоција (Србија), Од светог места у Нишу до Мартириополиса
 3. Рейхане Фатхоллах-Нури (Иран), Древнеперсидский дворцовый комплекс в Персеполе как носитель исторической и культурной памяти эпохи Ахеменидов
 4. Милан Просен (Србија), Руски архитекти емигранти - архитектура као меморија
 5. Јасмина С. Ђирић (Србија), Сећање на Рај: Arbor Vitae у архитектури позне Византије
 6. Бранко Чоловић (Хрватска), Капеле и надгробници као вид самоидентификације Срба у Далмацији
- дискусија
 - пауза 13.00-14.30

14.30 - Друга сесија. Председништво: Ненад Макуљевић (Србија, председник), Рейхане Фатхоллах-Нури (Иран), Дијана Милашиновић Марић (Србија)

1. Љубодраг П. Ристић (Србија), Архитектонско наслеђе у Србији XIX века (британски путописи о меморијалним објектима)
2. Игор Борозан (Србија), Меморијални пејсаж: Мишарско поље између 1806-1906
3. Милош Станковић (Србија), Спомен храм Светог Василија Острошког у Никшићу
4. Душица Живановић (Србија), Спомен чесма у Чајетини
5. Харис Дајч (Србија), Савска падина у Београду, палате угледних трговаца некад и сад

6. Марка Томић-Ђурић (Србија), Спомен костурнице на територији Колубарског и Мачванског округа. Модел сакралног меморијала
- дискусија
- пауза - 17.15-17.30

17.30.-20.30 - Трећа сесија. Председништво: Игор Борозан (председник), Харис Дајч, Јасмина С.Ћирић (Србија)

1. Љиљана Милетић-Абрамовић (Србија), Меморијална архитектура и интерпретација прошлости
2. Виктор Косик (Русија), Русские мемориалы на Балканах – XX век
3. Слађана Жуњић (Црна Гора), Његашев маузолеј на Ловћену (истраживање, тумачење, заштита)
4. Тијана Борић (Србија), Меморијални комплекс на Авали – од симболичног топоса српства до споменика југословенству
5. Виолета Обреновић (Србија), Споменици заслужним за отаџбину
6. Тадија Стефановић (Србија), Спомен-цркве са костурницама палим у Ослободилачким ратовима Србије (1912-1918)
7. Александра Илијевски (Србија), Архитектура маузолеја на Новом гробљу у Београду
- дискусија

13. април 2011. године
Филозофски факултет у Београду (Чика Љубина 18-20)

Трећа секција: Простори баштине: од памћења до наслеђа

Модератор: Драган Булатовић

10.00-14.15 - Преподневна сесија

Председништво: Даниела Королија-Цркењаков (председница), Милан Попадић, Гордана Ђирић (Србија)

1. Слободан Мијушковић (Србија), Remember Original(ity)
2. Ненад Радић (Србија), Ритуали модернизма – Стаклена кућа Филипа Џонсона
3. Никола Крстовић (Србија), „Конструисање меморија“ кроз конструисање идеје музеја на отвореном

4. Јасмина Чубрило (Србија), Хоризонти памћења у крипто-музеју - Једна београдска кућа
- дискусија
- пауза 12.00-12.15

5. Катарина Живановић (Србија), Археологија заснована на сарадњи са заједницом: методологија и стандарди савремене светске праксе
6. Марија Васиљевић (Србија), Сведочанствени потенцијал предмета у музејском контексту – ка биографији предмета
7. Вишња Кисић (Србија), Widening the space of memory: outsourcing museum's mission through volunteer programs
- дискусија
- пауза 14.15-15.30

15.30-20.00 - Поподневна сесија

Председништво: Слободан Мијушковић (председник), Татјана Михаиловић, Никола Крстовић (Србија)

1. Subhra Devi (India), Discourse of Community Museums in Satras of Medieval Eastern India
2. Даниела Королија-Цркењаков (Србија), Материја уметничког дела као простор памћења
3. Марко Стојановић (Србија), Етнографска музеологија и *концепт ђубришта*
4. Славица Вујовић (Србија), Баштина у реалном простору – модел дифузног музеја
5. Иван Манојловић (Србија), МИЈ 1.0 и МИЈ 2.0
- дискусија
- пауза 17.30-17.45
6. Милорад Степанов (Србија), Могућности виртуелне презентација баштине у подстицању ликовног изражавања деце предшколског узраста
7. Ана Панић (Србија), Метаморфоза наслеђа - од предмета до посетилаца
8. Татјана Михаиловић (Србија), Музејска документација као стратегија памћења креативних процеса у музеју
- дискусија

14. април 2011. године

Музеј примењене уметности, Београд (Улица Вука Караџића 18)

Прва секција: Архитектура и сећање: меморијална архитектура

Модератор: Александар Кадијевић

10.00 - Прва сесија. Председништво: Бранко Бојовић (Србија, председник), Magdalena Pokrzyńska (Poland), Тијана Борић (Србија)

1. Алекса Џигановић (Србија), Нека питања регулације споменичког наслеђа: архитектонско наслеђе између локалног индивидуализма и регионализма

2. Ненад Лажбеншпергер (Србија), Меморијали Другог светског рата у служби дневно-политичких потреба социјалистичке Југославије

3. Бранко Бојовић (Србија), Вредносни системи у изградњи меморијала - неколико маргиналија

4. Драгана Ружић, Димитрије Маринковић (Србија), Петар Палавичини: Споменик Краљу Петру Првом у Панчеву – основни проблеми и могућности реконструкције

5. Александра Фулгоси (Србија), Прилог дефинисању конзерваторске визије меморијалног комплекса Старо сајмиште

6. Владана Путник (Србија), Естетика и улога меморијалних паркова у Југославији на примеру спомен комплекса „Кадињача“

- дискусија

- пауза - 12.45-14.00

14.00 - Друга сесија. Председништво: Алијана Милетић-Абрамовић (председник), Слободан Данко Селинкић, Тадија Стефановић (Србија)

1. Сања Петковска (Србија), Статуа Јосипа Броза Тита у Ужицу као симболички рад пројекта друштвеног сећања у Србији

2. Дијана Милашиновић Марић (Србија), Поетика спомен обележја у делу архитекте Светислава Личине

3. Марија Шћекић-Марковић (Србија), Политизација спомен обележја – споменик Св. Сави у Пријепољу

4. Иван Р. Марковић (Србија), Конструкција савременог идентитета меморијалне архитектуре у првој деценији 21. века

5. Мирослав Пантовић (Србија), Култ и меморија – три новије српске цркве

6. Ива Бундало-Александра Јевтовић (Србија), Нови српски меморијал - Централно спомен обележје (Источна Илиџа)

- дискусија

- пауза - 16.30-16.45

16.45.-19.30. - Трећа сесија. Председништво: Jeremy Howard (GBR, председник), Paolo Tomasella (Italia), Иван Р. Марковић (Србија)

1. Magdalena Pokrzyńska (Poland), Memorial architecture in landscape of Western Poland. Analysis of garden and wayside architectonic objects

2. Алёна Григораш (Русија), Искусство как архив: музеи Дармштадской колонии сегодня

3. Oleksandr Nadtocky (Ukraine), Monumentalizing Yugoslav: War Monuments in Belgrade as the Landmarks of Memory (1920-1930's)

4. Александар Кадијевић (Србија), Експресионизам и међуратна меморијална архитектура

5. Jeremy Howard (GBR), Schools as Spaces (and Faces) of Collective and Individual Memory

6. Данило Трбојевић (Србија), Материјализација сећања на зло: упоредна анализа архитектонских решења и концепција поставки у Америчком музеју Холокауста у Вашингтону, Меморијалном музеју Бухенвальд и Меморијалном центру Аушвиц

- дискусија

- закључци секције и завршна реч

14. април 2011. године

Филозофски факултет у Београду (Чика Љубина 18-20)

Друга секција: Ars memorativa: просторна артикулација хуманистичког наслеђа

Модератор: Ангелина Милосављевић

11.00-13.15 - Преподневна сесија

Председништво: Бодин Вуксан (председник), Владимира Симић, Зоран М. Јовановић (Србија)

1. Предраг Драгојевић (Србија), Простор памћења и остали „простори“ у пракси и теорији науке о уметности
2. Бодин Вуксан (Србија), *Ars memoriae* - разматрања
3. Павле Миленковић (Србија), Простор и време у модерном друштву: праксе друштвеног памћења и заборава
4. Срђан Марковић (Србија), Споменик ослободиоцима Лесковца (1912-1918) Драгомира Арамбапића
 - дискусија
 - пауза 12.00-12.15
5. Тамара Огњевић (Србија), Употреба памћења – Античке слике тријумфа у палеохришћанској уметности на тлу србије. Венатори са подног мозаика Јужне базилке у Царичином граду (*Iustiniana Prima*)
6. Бранка Вранешевић (Србија), Пример персонификација божанскога Премудрости у Радослављевом јеванђељу
7. Ана Милошевић (Србија), Сцене митерија као визуелни подсетници за активну побожност - од раних језуитских фреско циклуса до цркве светог Николе у манастиру Драча
 - дискусија
 - пауза 13.15-15.00

15.00-19.00 - Поподневна сесија

Председништво: Предраг Драгојевић (председник), Павле Миленковић, Бранка Вранешевић (Србија)

1. Ангелина Милосављевић (Србија), „Живе слике“. Аретинов одговор на Вазаријев опис *apparata* дизајнираних поводом уласка Карла V у Фиренцу 30. априла 1536. године
2. Владимира Симић (Србија), Биографија и сећање: случај Захарија Орфелина
3. Јелена Пераћ (Србија), Масовни медији као медији памћења. Конструкција колективне меморије на разгледницама у Србији почетком 20. века
4. Вук Недељковић (Србија), Споменик српским ратницима 1912-1918 у Краљеву
 - дискусија
 - пауза 17.00-17.15

5. Данило Шаренац (Србија), Традиција нерегуларних трупа: споменик војводи Вуку у Београду
6. Георгий Кошелев (Русија), Постконцептуализм как анамнезис. Память и ретроспективный опыт российского искусства начала XXI века
7. Зоран М. Јовановић (Србија), Музејске изложбе као весници наметнутих историјских догађаја, као чувари подстицане будућности
8. Драгана Пантелић (Србија), Визуелна култура Србије у ери дигитализације
 - дискусија
 - закључци секције и завршна реч

14. април 2011. године

Филозофски факултет у Београду (Чика Љубина 18-20)

Трећа секција: Простори баштине: од памћења до наслеђа
Модератор: Милан Попадић

10.00-14.15 - Преподневна сесија

Председништво: Дејан Радовановић (председник), Славица Вујовић, Ивана Ђирић (Србија)

1. Драган Булатовић (Србија), Стварност баштине. Проблем претрајавања
2. Марија Бански (Србија), Коморански сандуци у Србији, Кatalog сачуваних примерака у музејима и збиркама, - умрежена сајбер поставка - пут до матичног умрежавања музеја преко network пројеката
3. Иван Круничан (Србија), Преплитање традиција и идеологија памћења на примеру Галерије фресака у Београду
4. Владимира Божиновић (Србија), Путеви памћења и заборава: Називи улица Београда у Шанцу
5. Ивана Антић (Србија), Археологија и наслеђе: разграничења
 - дискусија
 - пауза 12.00-12.15
6. Миља Стијовић (Србија), Градови по собама виртуалне меморије
7. Драгиша Милосављевић (Србија), Традиција у градитељској обнови скралног наследја југозападне Србије од XVII до XIX века

8. Ивана Пражић (Србија), "Palace" Giribangun: Chairman Suharto's Mausoleum in Central Java (Indonesia)

- дискусија

- пауза 14.15-15.30

15.30-20.00 - Поподневна сесија

Председништво: Драган Булатовић (председник), Марија Бански, Ивана Пражић (Србија)

1. Дејан Радовановић (Србија), Баштина и меморија као театарски фундус и vice versa

2. Никола Никачевић (Србија), Различите концепције баштињења једног градског меморијалног простора: Старо сајмиште у Београду

3. Емилија Мијић (Србија), Модификација традицијске културе: Роки у Банату - споменик, амбијент, фестивал

- дискусија

- пауза 17.30-17.45

4. Моника Милосављевић, Владимира Михајловић (Србија), Партенон: пејзажи двојници

5. Ивана Ђирић (Србија), Идентитет музеја у виртуелној заједници

6. Јелена Павличић (Србија), До тоталне структуре културног добра

7. Гордана В. Пајић (Србија), Обнављање обицаја играња за дукат у простору порте цркве у Доброму Потоку

8. Гордана Ђирић (Србија), Баштина Inc. – само пракса или нова парадигма?

- дискусија

- закључци секције и завршна реч

15. април 2011. године

*Обиласци знаменитости и установа културе Београда
(за стране и домаће учеснике симпозијума)*

10.30 – окупљање у Музеју примењене уметности – стручно вођење кроз Салон архитектуре 2011; 11.00-14.15 – обиласак Саборне цркве, знаменитих палата у ул. Краља Петра (савски део), посета Галерији фресака и стручно вођење кроз Београдску тврђаву.

15.15-18.00 – окупљање испред Библиотеке града Београда. Разгледање градитељских знаменитости Кнез Михајлове улице, Трга Републике, Теразија, Трга Николе Пашића, Скупштине Србије (спола), Телефонске централе, Министарства пошта, Поште 1, Руске цркве Св.Тројице, цркве Св.Марка, Крунске улице и Храма Светог Саве на Врачару

PROGRAMME

April 12th, 2011

The ceremonial hall of the Rectorate of Belgrade University, Studentski trg 1

9.30 – Registration of participants

10.00 – Conference Opening: Addressing by Vesna Dimitrijević, Dean of the Faculty of Philosophy, and members of organizers board: Aleksandar Kadijević, Dragan Bulatović and Milan Popadić

10.30 – The first session of plenary exposures. Presidency: Ivan Stevović (chairman), Saša Brajović (Serbia), Данил Лапутин (Russia)

1. Tomislav Šola (Croatia), Spaces of Heritage
2. Nađa Kurtović Folić (Serbia), Cella Memoriae and its Share in Shaping Christian Architecture
3. Marta Vukotić Lazar, Mirjana Roter Blagojević (Serbia), Renewal of a Destroyed Authenticity? Significance of the Old Fair Ground and the New Military Headquarters restoration for preservation of cultural and architectural identity of Belgrade
4. Jelena Stojanović (Serbia), (Imaginary) Museum of Vandalism or From Memory to Heritage
5. David Stefan Bathory (USA), Psychological Trauma and It's Reflection in Architecture – Wounds and Memorials

Spaces of Memory: Architecture, Heritage, Art

6. Slobodan Danko Selinkić (Serbia), Landscapes of Memories

- Discussion
- Pause – 13.30-15.00

15:00 – The second session of plenary exposures. Presidency: Kokan Grčev (Macedonia, chairman), Nađa Kurtović Folić, Jelena Stojanović (Serbia)

1. Ljiljana Gavrilović (Serbia), Artificial Worlds: Cultural Heritage Between Forming and Fading

2. Kokan Grčev (Macedonia), De-contextualization or Transition of the Concept of Monumentality in Macedonian Architecture - Aspects of Continuity and Interpretation

3. Данил Лапутин (Russia), Функция исторической и культурной памяти в современной церковной скульптуре Западной Европы

4. Milan Popadić (Serbia), Invisible Hand of Mnemosyne and Phantasms of Modernity

5. Вера Дубровина (Russia), Пирамида и обелиск в архитектурной символике России первой половины XX века

- Discussion
- Pause – 17.15-17.30

17.30-20.00 – The third session of plenary exposures. Presidency: Milan Ristović (chairman), Marta Vukotić Lazar, Ljiljana Gavrilović (Serbia)

1. Mirjana Peitler (Austria), Archives and It's Negative. Simulation of Memory in Installations and Environments of Contemporary Art

2. Saša Brajović (Serbia), The Cult of the Virgin as the focus of sacral topography of the city of Perast and the Bay of Kotor

3. Paolo Tomasella (Italia), Memento mori. Monuments and memorials shrines to the victims of the Second World War along the eastern Italian border. The case of Gonars

4. Ivan Stevović (Serbia), Mission Impossible. The Historiography as Space of Memory: The Moment and a Future

5. Davor Džalto (Serbia), How to remember? Art History and the Problem of Memory

6. Nenad Makuljević (Serbia), Ideology and Spaces of Memory in Belgrade in XIX and XX century

- Discussion

April 13th, 2011

Museum of Applied Art, Belgrade (Vuka Karadžića Street 18)

The first section: Architecture and Memory: Memorial Architecture

Chair: Aleksandar Kadjević

10.00 - The first session. Presidency: Milan Prosen (Serbia, chairman), Bepa Đubrovina (Russia), Branko Čolović (Croatia)

1. Olga Špehar (Serbia), Memorial Palaces in Roman Empire during Tetrarchy
 2. Miša Rakocija (Serbia), From Holy Place in Nis to Martiropolis
 3. Рейхане Фатхоллах-Нури (Iran), Древнеперсидский дворцовый комплекс в Персеполе как носитель исторической и культурной памяти эпохи Ахеменидов
 4. Milan Prosen (Serbia), Russian immigrant architects - an Architecture as Memory
 5. Jasmina S. Ćirić (Serbia), Memory of Haven: Arbor Vitae in Late Byzantine Architecture
 6. Branko Čolović (Croatia), Chapels and Tombstones as a Form of Self-identification of the Serbs in Dalmatia
- Discussion
- Pause – 13.00-14.30

14.30 – The second session. Presidency: Nenad Makuljević (Serbia, chairman), Рейхане Фатхоллах-Нури (Iran), Dijana Milašinović Marić (Serbia)

1. Ljubodrag P. Ristić (Serbia), Architectural heritage of XIX Century Serbia (a British travel writing on the memorial objects)
 2. Igor Borozan (Serbia), Memorial landscape: Misarsko polje between 1806-1906
 3. Miloš Stanković (Serbia), Memorial Church of St Basil of Ostrog in Niksic
 4. Dušica Živanović (Serbia), Memorial fountain in Cajetina
 5. Haris Dajč (Serbia), Slope of River Sava in Belgrade: The palaces of Prominent Traders Now and Then
 6. Marka Tomić-Đurić (Serbia), Memorial Ossuaries in the Territory Kolubara and Macva District. Model of Sacred Memorial
- Discussion
- Pause – 17.15-17.30

17.30.-20.30 – The third session Presidency: Igor Borozan (chairman), Haris Dajč, Jasmina S. Ćirić (Serbia)

1. Ljiljana Miletić-Abramović (Serbia), Memorial Architecture and Interpretations of the Past
 2. Виктор Косик (Russia), Русские мемориалы на Балканах – XX век
 3. Slađana Žunjić (Montenegro), Mausoleum of Njegos on Lovćen (research, interpretation, protection)
 4. Tijana Borić (Serbia), Memorial on Avala – From the Symbolic topos of Serbdom to the Monument Yugoslavism
 5. Violeta Obrenović (Serbia), Monuments of deserving for the country
 6. Tadija Stefanović (Serbia), Memorial Churches with Ossuaries for Fallen in the Liberation Wars of Serbia (1912-1918)
 7. Aleksandra Ilijevski (Serbia), Architecture of Mausoleums at New Cemetery in Belgrade
- Discussion

April 13th, 2011

Faculty of Philosophy in Belgrade (Čika Ljubina Street 18-20)

The third section: Spaces of heritage: from memory to heritage

Chair: Dragan Bulatović

10.00-14.15 - Morning session

Presidency: Daniela Korolija-Crkvenjakov (chairman), Milan Popadić, Gordana Ćirić (Serbia)

1. Slobodan Mijušković (Serbia), Remember Original(ity)
 2. Nenad Radić (Serbia), Rituals of Modernity – Philip Johnson Glass House
 3. Nikola Krstović (Serbia), "Constructing memory" through the construction of idea of an open-air museum
 4. Jasmina Čubrilo (Serbia), Horizons of Memory in the Crypto-Museum – A Case of One Belgrade-house
- Discussion
- Pause – 12.00-12.15
5. Katarina Živanović (Serbia), Archeology based on cooperation with the community: methodology and standards of contemporary global practice

6. Marija Vasiljević (Serbia), Testimonial Potential of an Object in Museum Context: Forward to Biography of Object.

7. Višnja Kisić (Serbia), Widening the space of memory: outsourcing museum's mission through volunteer programs

- Discussion

- Pause – 14.15-15.30

15.30-20.00 - Afternoon session

Presidency: Slobodan Mijušković (chairman), Tatjana Mihailović, Jasmina Čubrilo (Serbia)

1. Subhra Devi (India), Discourse of Community Museums in Satras of Medieval Eastern India

2. Daniela Korolija-Crkvenjakov, (Serbia), The Matter of art-work as a Space of Memory

3. Marko Srojanović (Serbia), Etnographic Museology and *concept of junkyard*

4. Slavica Vujović (Serbia), Heritage in Real Space - A Model of Diffuse Museum

5. Ivan Manojlović (Serbia), MIJ 1.0 and MIJ 2.0

- Discussion

- Pause – 17.30-17.45

6. Milorad Stepanov (Serbia), Possibilities of virtual presentation of heritage in fostering artistic expression of preschool children

7. Ana Panić (Serbia), Heritage Metamorphoses - From Subject to Visitor

8. Tatjana Mihailović (Serbia), Museum documentation as a strategy for remembering the creative process at the museum

- Discussion

April 14th, 2011

Museum of Applied Art, Belgrade (*Vuka Karadžića Street 18*)

The first section: Architecture and Memory: Memorial Architecture

Chair: Aleksandar Kadijević

10.00 - The first session. Presidency: Branko Bojović (Serbia, chairman), Magdalena Pokrzyńska (Poland), Tijana Borić (Serbia)

1. Aleksa Ciganović (Serbia), Some questions of Regulation of the Monumental Heritage: Architectural Heritage between the Local Individualism and Regionalism

2. Nenad Lajbenšperger (Serbia), World War II Memorials in the Service of Daily Political Needs of Socialist Yugoslavia

3. Branko Bojović (Serbia), Value Systems in the Construction of the Memorials – a Few Marginalia

4. Dragana Ružić- Dimitrije Marinković (Serbia), Peter Palavicini: Monument to King Peter the First in Pancevo - Basic Problems and Possibilities for Reconstruction

5. Aleksandra Fulgosi (Serbia), Contribute to the Definition of Conservation Vision of Memorial Complex Old Fair in Belgrade

6. Vladana Putnik (Serbia), Aesthetics and the Role of Memorial Parks in Yugoslavia on the Example of the Memorial Complex "Kadinjača"

- Discussion

- Pause – 12.45-14.00

14.30 – The second session. Presidency: Ljiljana Miletić-Abramović (chairman), Slobodan Danko Selinkić, Tadija Stefanović (Serbia)

1. Sanja Petkovska (Serbia), The statue of Josip Broz Tito in Uzice as a Symbolic Work of the Social Memory Project in Serbia

2. Dijana Milašinović Marić (Serbia), Poetics of the Memorials in a Work of Architect Svetislav Ličina

3. Marija Šćekić-Marković (Serbia), The Politicization of the Memorial - a Monument to St. Sava in Prijepolje

4. Ivan R. Marković (Serbia), The Construction of Modern Identity of Memorial Architecture in the First Decade of the 21st century

5. Miroslav Pantović (Serbia), Cult and Memory – Three Recent Serbian Church

6. Iva Bundalo-Aleksandra Jevtović (Serbia), New Serbian Memorial - Central Memorial (East Ilidza)

- Discussion

- Pause – 16.30-16.45

16.45.-19.30 - The third session Presidency: Jeremy Howard (GBR, chairman), Paolo Tomasella (Italia), Ivan R. Marković (Serbia)

1. Magdalena Pokrzyńska (Poland), Memorial architecture in landscape of Western Poland. Analysis of garden and wayside architectonic objects
2. Алёна Григораш (Russia), Искусство как архив: музеи Дармштадской колонии сегодня
3. Oleksandr Nadtocka (Ukraine), Monumentalizing Yugoslav: War Monuments in Belgrade as the Landmarks of Memory (1920-1930's)
4. Aleksandar Kadijević (Serbia), Expressionism and interwar memorial architecture
5. Jeremy Howard (GBR), Schools as Spaces (and Faces) of Collective and Individual Memory'
6. Danilo Trbojević (Serbia), Materialization of Memories of Evil: a Comparative Analysis of Architectural Design and Concept of the Settings in the U.S. Holocaust Museum in Washington, Buchenwald Memorial Museum and Memorial Center in Auschwitz
 - Discussion
 - Conclusions of the section and final word

April 14th, 2011

Faculty of Philosophy in Belgrade (Čika Ljubina Street 18-20)

The second section: Ars memorativa: heritage of art in spatial systems of memory

Chair: Angelina Milosavljević

11.00-13.15 - Morning session

Presidency: Bodin Vuksan (chairman), Vladimir Simić, Milana Kvas (Serbia)

1. Predrag Dragojević (Serbia), Space of Memory and Other "Spaces" in Practice and Theory of Science of Art
2. Bodin Vuksan (Serbia), Ars memoriae - reconsidered
3. Pavle Milenković (Serbia), Time and Space in Modern Society: the Practice of Social Memory and Forgetting
 - Discussion
 - Pause – 12.00-11.15
4. Tamara Ognjević (Serbia), The Use of Memory - Antique Picture of Triumphs in Paleohchristian Art in Serbia. Venators From the Floor Mosaic of South Basilica in Caričin grad (Justiniana Prima)

5. Branka Vranešević (Serbia), Example of a Personification of Divine Wisdom in Radoslav's Gospel
6. Ana Milošević (Serbia), Scenes of Martyrdom as a Visual Reminder for an Active Devotion - From the Early Jesuit Fresco Cycle to the Church of St. Nicholas in the Monastery of Drača
 - Discussion
 - Pause – 13.15-15.00

15.00-19.00 - Afternoon session

Presidency: Predrag Dragojević (chairman), Pavle Milenković, Branka Vranešević (Serbia)

1. Angelina Milosavljević (Serbia), "Living Images." Aretino's response to description of *apparata* by Vasari designed on the occasion of Charles V entering Florence in the 30th April 1536.
2. Vladimir Simić (Serbia), Biography and Memory: the Case of Zaharije Orfelin
3. Jelena Perać (Serbia), Mass Media as the Media Memory. The Construction of Collective Memory on Postcards in Serbia in the Early 20th Century
4. Vuk Nedeljković (Serbia), Monument to the Serbian Warriors 1912-1918 in Kraljevo
 - Discussion
 - Pause – 17.00-17.15
5. Danilo Šarenac (Serbia), Tradition of Irregular Troops: Monument of Duke Vuk in Belgrade
6. Георгий Кошелев (Russia), Постконцептуализм как анамнезис. Память и ретроспективный опыт российского искусства начала XXI века
7. Zoran M. Jovanović (Serbia), Museum Exhibitions as Signs of Imposed Historical Events, as Guards of Encouraged future
8. Dragana Pantelić (Serbia), Visual Culture of Serbia in the Era of Digitalization
 - Discussion
 - Conclusions of the section and final word

April 14th, 2011

Faculty of Philosophy in Belgrade (Čika Ljubina Street 18-20)

The third section: Spaces of heritage: from memory to heritage

Chair: Milan Popadić

10.00-14.15 - Morning session

Presidency: Dejan Radovanović (chairman), Slavica Vujović, Ivana Ćirić (Serbia)

1. Dragan Bulatović (Serbia), Reality of the Heritage. A Problem of Persistence

2. Marija Banski (Serbia), Komoran's Chests in Serbia, Catalog of Preserved Specimens in Museums and Collections - networked cyber setting - a way to host networking museums through the network project

3. Ivan Kručić (Serbia), Interweaving of Tradition and Ideology of Remembering Example of the Gallery of Frescoes in Belgrade

4. Vladimir Božinović (Serbia), Paths of Memory and Forgetfulness: Street Names of Belgrade in Trench

5. Ivana Antić (Serbia), Archeology and Heritage: dissections

- Discussion

- Pause – 12.00-12.15

6. Milja Stijović (Serbia), Cities by the Rooms of Virtual Memory

7. Dragiša Milosavljević (Serbia), Tradition in the Architectural Restoration of the Sacred Heritage of Southwestern Serbia, XVII - IX Century

8. Ivana Pražić (Serbia), "Palace" Giribangun: Chairman Suharto's Mausoleum in Central Java (Indonesia)

- Discussion

- Pause – 14.15-15.30

15.30-20.00 - Afternoon session

Presidency: Dragan Bulatović (chairman), Marija Banski, Ivana Pražić (Serbia)

1. Dejan Radovanović (Serbia), Heritage and Memory in a Theater Fundus and Vice Versa

2. Nikola Nikačević (Serbia), Different conceptions of Inheritance of a City Memorial Space: Old Fair in Belgrade

3. Emilia Mijić (Serbia), Modification of the Traditional Culture: Rocky in Banat - monument, ambient, festival

- Discussion

- Pause – 17.30-17.45

4. Monika Milosavljević, Vladimir Mihajlović (Serbia), The Parthenon: Twin Landscapes

5. Ivana Ćirić (Serbia), Identity of the Virtual Community

6. Jelena Pavličić (Serbia), Forward to Total Structure of Cultural Goods

7. Gordana V. Pajić (Serbia), Renewal of dancing for a ducat custom in space of churchyard in Dobri Potok

8. Gordana Ćirić (Serbia), Heritage Inc. – Just practice or a new paradigm?

- Discussion

- Conclusions of the section and final word

April 15th, 2011

Tours of landmarks and cultural institutions of Belgrade
(for domestic and foreign participants of the symposium)

10.30 - gathering at the Museum of Applied Arts - guided tours through the Salon of Architecture, 2011; 11.00-14.15 - Visit to the Cathedral church, famous palace in King Petar I Street (Sava part), visit to the Gallery of Frescoes and expert guidance through Belgrade Fortress.

15.15-18.00 Gathering in front of Belgrade City Library. Tours around architectural landmarks of Prince Mihail Street, Republic Square, Terazije, Square of Nikola Pašić, Serbian Parliament (outside), Telephone Head Office, Ministry of Post-Office, Post-Office 1, Russian Church of Holy Trinity, the Church of St. Mark, Krungska Street and the Temple of Saint Sava.

ИЗВОДИ ИЗЛАГАЊА/ABSTRACTS

Пленарна саопштења /Plenary discussions

Tomislav Šola, director@thebestinheritage.com
Prostori baštine, pojmovi, mjesta, akteri i mogućnosti

Biti kustosom, bibliotekarom, arhivistom ili konzervatorom, nije profesija nego slijed baštinskih zanimanja. To, među ostalim, pokazuje i neusuglašenost temeljnih pojmova. Ipak, da li je moguća i kakva bi trebala biti profesija kojoj bi ove djelatnosti bile tek specijalistička područja? Naizgled nevažna, nepotrebna i retorička, ova će pitanja biti predmet rasprave, i teorije i prakse, u dekadama koje slijede.

Baštinski sektor će biti neophodno umrežiti radi zajedničke strategije i kumulativnih efekata. Riječ je o racionalnom i efikasnom poslovanju i taktici po kojoj će trebati realizirati poslanje tih ustanova. Morat će nastati novi tipovi baštinskih ustanova od kojih neke kao hibridi po mjeri sasvim specifičnih okolnosti. Neke od tih ustanova bit će alternativnog karaktera, a neke će dobiti nestalne, promjenjive oblike. Mogućnost totalnog muzeja, tj. interpretacije cijelog teritorija identiteta nije više iluzija ni tehnološki, niti bi trebala biti konceptualno. Sve jest u javnoj memoriji, kao što sve jest muzej, - bar u nekoj mjeri.

Bit će teško opstatи ne objedinimo li tzv. profesionalni i civilni prostor baštine, - javno i privatno, u načinima i, treba li doista reći, novim rizicima koji nas čekaju.

U dobu u kojem su sve ideologije zamijenjene Pohlepon, posebna vrsta iskušenja će biti zadržati neprofitni i civilni karakter baštine, ili, još teže, - dokazati da deklarativna opredjeljenja nisu tek odjeci starih idealova pravedne, socijalne, države blagostanja.

Baštinu ćemo morati nastaviti ujedinjavati. Kad se objedine potencijali institucija, ostaje da se u strategiju sektora i njegove sve odgovornije funkcije ubaci baština u vlasništvu pojedinaca i pravnih osoba.

Vremena u koja smo ušli, davat će nove mogućnosti (mreže, digitalizacija, hipermemiji, oblici zajedničkog djelovanja) ali predstavljati i nove izazove. U uvjetima globalizacije baština će biti stalan podsjetnik na realnost i specifičnost. Ako smo do sada pretežno sakupljali, sad ćemo pretežno vraćati: na razne što izravne što simboličke načine.

Morat ćemo dokazati svoju relevantnost za održivi razvoj: ne više najavljujući ga ili tvrdeći da je moguć. Baštinski sektor će ili opstati kao neprofitan, dakle jedinstven u potencijalu da dokazuje koji nas sustav vrijednosti može spasiti, ili će se pretopiti u industriju baštine. Posljednje je ujedno kraj svakog ozbiljnog društvenog projekta baštine. Tad ćemo moći govoriti o još jednoj kulturnoj industriji, možda industriji iskustva, negdje na granici kulturnih industrija i turizma. Bit će to krajnja točka u kojoj ćemo možda odustati da budemo sigurno jamstvo preživljavanja vrijednosti koje nas čine onima koji jesmo.

Hađa Куртовић-Фолић, nfolic@gmail.com

Cella memoriae и њен удео у стварању хришћанске архитектуре

Cella memoriae је, по правилу, грађевина централног плана и малих димензија, чије је језгро наглашено уздигнутим куполним или кубичним обликом. Припадају групи грађевина које се изражавају језиком симбола, па је због тога у анализи њихових облика увек присутно иконографско образложение, било да се ради о изворном облику или његовим елементима, примењеним по начелу "*pars pro toto*". Управо то својство снажног симболичког израза деловало је да се основни облици *cella memoriae* почну удруживати са другим, најчешће подужним формама ранохришћанске архитектуре, стварајући потпуно нове типове црквених грађевина. Јака семиотичка порука и веза коју *cella memoriae* успоставља са околином учинила је да се њени делови декомпонују и стапају са другим типовима, како би кроз нове, сложене облике, пренели макар део примарне поруке *cella memoriae*. Иако се првобитни смисао порука временом заборавио од стране већине хришћанских верника, црквене грађевине у чијим облицима учествују елементи типова *cella memoriae* наставиле су да се граде, када год је бар један сегмент њихове функције био меморијалног карактера.

Mirjana Roter Blagojević, Marta Vukotić Lazar,

mirjana.roter@gmail.com, marta.vukotic@gmail.com

Renewal of a destroyed authenticity? Significance of the Old Fair Ground and the New Military Headquarters restoration for preservation of cultural and architectural identity of Belgrade

Belgrade consists of an old and a new part, situated on the Confluence of the Sava and the Danube rivers. Wider historic cityscapes have existed around the Confluence from the ancient times until today. Aiming to preserve the distinguished contour of the city, developed through times and preserved in the memories of its residents, the priority is to clearly articulate urban spaces, the representative sites which are the key parts of cultural-historic merging through times and space. This paper emphasizes the two key modern urban compositions, one on the right, and the other on the left bank of the Confluence, linked with a similar historic destiny and present inadequate treatment. Its aim is to stimulate formulation, and then implementation of their rehabilitation, as well as stop a process of physical, social and economic degradation of this remarkable historic urban cores of the old and new parts of the city, respecting the principals of integral conservation.

These are townscapes where, despite destruction and degradation in the Second World War, as well as in the newer postwar history, specific and extremely significant spirit of those times still dominates, along with a highly valuable urban morphology and architectural typology. They are established at the very beginnings of modern Belgrade's development around the mid 20th century and their influence was decisively important for creation of an integral historic and cultural identity of the city.

On the left bank of the Sava river, the *Belgrade Fair Ground*, a nucleus of the modern New Belgrade, was built in 1937 – while on the right bank, in the core of the former *New Serbian Belgrade* emerged in 1830s, the complex of modern military buildings, known as "Dobrović Headquarters", were built in the 1955-63 period. Through historic development of Belgrade, these two areas have survived as valuable spatial and cultural-historic entities of great value, special areas that the city is remembered by. In the wide range of structures and forms present in the built heritage of Belgrade, these two sites distinguish as representatives of city modernism. Recognizable spirit of the place, as well as their exceptional construction values make them examples of an exceptional architecture of significant architects and landmarks in urban and social development of the city.

Besides having an exceptional economic significance, the *Old Belgrade Fair Ground* complex became a metaphor of a harmonized, planned urban structure. A total view of the complex, along with compositional coherence of each and every individual architectural structure within, influenced the new perspectives in urban planning of the city on the left bank of the Sava. Its construction not only upgraded the vista of the old Belgrade, but also marked the beginning of its modernization at all the architectural and the urban level. Also, this place has its monumental and memorial aspects, its task is to record the names of every Jewish, Serbian, Roma and other victim.

A symbolic meaning of the building complex, known by their author Nikola Dobrović as „*Dobrović Headquarters*”, is connected with the symbolism of New Belgrade construction, „*central part of the future Great Belgrade*”, built under Dobrović authority after the adoption of the Master Urban Plan in 1950. Complex personality of the architect Dobrović was highly significant in the period of the new political situation in the territory of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia, i.e. from 1945 and in the period of socialist „*renewal and construction*”, till the end of his life in 1967. Applying new materials, new technologies, new techniques and new methods, he was one of the key figures in establishing of modern architecture not only in Belgrade, but in the whole country in general. The NATO bombardment in 1999 completely demolished the complex of the *New Headquarters*. Its function does not exist any longer, but the symbolic character of the place still lives even in the ruins. By removing this complex from the city map, which is an idea of some institutions and a part of the professional circles as well, historic continuity of the site would be cut out and one of the most valuable strongholds of modern social, urban and architectural identity of Belgrade would disappear.

Based on the following arguments, the goal of the paper is to motivate conceptualization of a harmonized activity in these two sites of great importance for the historic and architectural identity of Belgrade. They should be priorities for rehabilitation of the entire modern face of the city, formed in the time of pioneering quests of the modern movement in the architecture of Belgrade. That is why the restoration of their authentic architectural looks and character, dating from the times of their origin, is necessary. Equally significant is the emphasis on the intangible memorial values of this places, linked to the dramatic events and acts of destruction during the Second World War and the NATO bombardment in 1999. The question is how to establish a balance between the needs for modern use and construction of new structures and facilities, in order to revive the two sites, on the one hand, and renewal of

the original forms and appearance to emphasize the authentic character and original urban and architectural values of both complexes, on the other hand.

Јелена Стојановић, jelenraith@gmail.com

(Имагинарни) музеј вандализма, или од памћења до баштине

1961 године под пуним називом, Скандинавског института за компартивни вандализам (*Skandinavisk institut for sammenlignende vandalismus*) дански уметник Азгер Јорн је започео својеврстан архивски и музеолошки пројекат изучавања културе Вандала. У ту сврху Јорн је заједно са фотографом који је претходно успешно сарађивао са Андре Марлоом на његовом делу „Имагинарни музеј“ започео вишегодишњи чин фотографског и текстуалног бележења постојећих трагова вандалске културе на тлу Скандинавије.

Врло брзо, 1965 град Силкеборг је предложио старију фарму као дом за скоро 10.000 фотографија које су настале из овог пројекта чиме је он добио и званичан облик и много важније 'кућу за сећање'. Данас је то део музејске колекције овог музеја, својеврстан 'имагинарни музеј' чије постојање покреће низ веома важних питања за колективно памћење, баштину.

Наиме Јорн је од раних педесетих био један од најгласнијих и најартикулисанијих критичара функционализма и хладноратовских политичких економија које су се дочепале ове идеологије. Његов критички есеј о Френк Лојд Рајтовој архитектури музеја Гугенхајм у Њујорку је један од првих покушаја да се испроблематизује однос (апстрактне) уметности и музеја у контексту хладноратовског дискурса. Такодје Јорнова ватрена размена са Максом Билом који је тада (и још увек) виђен као легитимним настављачем баухаусове идеологије још више подвлачи Јорнов отпор и борбу против културне хегемоније.

У том контексту, Јорнов пројекат архиве вандалске културе надалеко превазилази стратегију оксиморона, по којој је иначе овај уметник био познат. Као што је добро познато Серж Гибо је један од бројних истраживача Хладног рата који је врло јасно дефинисао у којој мери су култура и цивилизација постали један од основних покретача хладноратовског дискурса, где се (Западна, Латинска, Класична) култура дефинише као услов, синоним Цивилизације.

У мом тексту испитанају у којој мери Јорнов пројекат јасно инспирисан писањима и поуцима Гастона Башлара отвара могућност другачијег промишљања културе и сећања, односно установе музеја и баштине.

David Stefan Bathory, davstebat@aol.com

Psychological Trauma and its Reflection in Architecture – Wounds and Memorials

Recent controversy stirs within the United States with the construction of a mosque in response to memorialize the victims of 11 September, 2001 where over 2,000 people perished in the World Trade Center disaster in New York City. In the latest tribute, a memorial service that consisted of a simple reading of each name of the deceased was completed by representative family members chosen from the larger group of survivors. The United States has a history of erecting memorials that are temporary structures in response to psychological trauma. These memorials are often quickly erected as a means of providing psychological closure and are quickly forgotten, unlike memorials that are erected throughout Europe and stand for centuries. The United States has developed patterns of denial and substitution in relationship to psychological trauma. Urban renewal projects that replace Main Streets of small towns and communities are thought of as growth and expansion only to be torn down and replaced again and again. Buildings that are from the Revolutionary War are seen as not only archaic but as eye sores. Graveyard monuments are decimated, and often replaced without regard to whose remains lie beneath to provide space for another. American culture is preoccupied with beauty, youth, and consumerism. It does not wish to recognize the healing power of wounds and scars or the restoration of things that may not be unscathed.

The initial monument, constructed in remembrance of the 11th of September, was simple lights that outlined the shadow of where the World Trade Center once stood. At the time of this monuments' erection, the psychological trauma from the disaster was fresh in people's minds and they could still internally imagine the buildings, and the images that the media had portrayed of the buildings destruction and lost lives. The site of the building itself was left as a void - a deep wound in the earth, with no adornments, advertising, or monument. The lack of any noted markers at the site often leaves people in silent reflection. In the recent memorial service held on the 11th of September 2010, the reading of names, by those who have experienced the loss of their loved one, evoked memories that are

individualized and personal rather than an image or representation created by another. The power of accessing the internal traumatic memories via art and a memorial has a greater impact than reconstruction of any preconceived image by an individual. The imaginary building created by the lights and void allowed people to "fill in their own memories" tapping into how traumatic memory, within the hypothalamic feedback loop of traumatic memory, is stored. There already exists, the precedent for treating psychological trauma, on an individual basis that involves gaining access to traumatic memories stored as images and sensations. These methods of treatment for psychological trauma allow for the restructuring of neural pathways and changing of what was once traumatic memory into experiential memories. As a result, the encoding of these memories then no longer yields post traumatic images, thoughts and feelings and thereby eliciting healing.

Symbolic representations and monuments can provide a compromise for many who look for either a physical presence or reminder of the event and a lack of preconceived structure. Artists who create memorials that represent images based in archetypes (or universal symbols) often fill this need both a physical presence and a reminder of the event. The challenge in creating a symbolic representation is for it to capture the essence or incorporate the salient factor of a traumatic experience. When these factors are depicted or caught by the artist or architect, the memory or connection to the event remains sufficiently present to evoke what are individualized internalized memories and sensations. When these factors are not developed into a memorial the statue or art becomes esoteric. This could be compared to a gravestone that no longer bears a name, it no longer represents the deceased, yet it marks a space of a person who is deceased.

Sometimes leaving a structure in ruin can allow for the same process to occur as a symbolic memorial simply because it is there as a reminder of the event. The Government Building destroyed by NATO, in Belgrade, Serbia is an example of this type of symbolic representation. The World Trade Center, because of its size and devastation to lower Manhattan would not be conducive to allowing it to remain "as it was" when it was destroyed. But American culture would have also found leaving the torn and damaged structure offensive and overwhelming - a reminder of the event being too "ugly". European culture has often allowed buildings to remain as reminders of the atrocities of war and disaster, just as it sees value in restoring and retaining old buildings, memorials, and statues that are representative of things and people long ago. The cultural ability to explore and respect painful and traumatic experience found in Europe may be reflective of simply the

existence of this culture over time or the fact that multiple traumatic experience (centuries of war, empires created and destroyed) create an atmosphere where reverence is given to what was once beautiful as well as what was once viewed as a traumatic horror. American culture may be still “growing” into a society where its heritage is reflected in respecting and valuing rather than simply replacing and covering wounds with adhesive bandages.

This discussion will examine the social response to psychological trauma using as an example the destruction and memorialization of the World Trade Center in New York City, Pennsylvania, and Washington DC. It will compare the cultural influences of Europe and the United States of America in recovering from psychological trauma through their construction/destruction and reconstruction of memorials and their subsequent impact on social healing. Furthermore it will tie the use of architecture and art into the process of possible neurobiological alterations in response to planned exposure to the use of this media.

Слободан Данко Селинкић, slobodan@tiscali.it

Пејзажи сећања

Пејзаж сећања настаје вођен идејом којом градитељ интервенише у природи мењајући је или настаје као самостворен природни простор – амбијент у којем је део тог простора обележен догађајем или осећањем које изазива. Пејзаж сећања је тако део природе који је пропознатљив и који у нама изазива неминовно сећање на неки догађај, личност или било шта што припада прошлости.

Пејзаж сећања је наслеђе (баштина), које иако спада у категорију дуготрајних и скоро непроменљивих творевина као и све друго дозивљава пормене и блиску је везан за оно што чини амбијенталну вредност једног простора. Његове промене короз време су неминовне и као свака творевина човека захтева одржавање. Начини на који ми можемо гарантовати ту одрживост зависе од многих фактора; примарни је разумевање поруке коју носи и његове својствене лепоте. Присуство сећања у југословенској архитектури XX века: Местровић, Плечник, Богдановић; Идентитет, памћење и његова материјализација у архитектури Југославије. Присуство прошлости у архитектури Србије.

Диљана Гавриловић, fifana@gmail.com

Синтетички светови: културно наслеђе између настајања и нестајања

У раду се расправља о дигиталном културном наслеђу као интегралном делу савремене глобалне и локалних култура: шта се и како може штитити као културно наслеђе унутар стално-флуктуирајућег процеса настајања и нестајања елемената дигиталне културе. Дефинисање наслеђа као онога што је значајно за учешће у глобалним процесима, али и за локализацију и идентификацију унутар ново-настајућих група заснованих на дељеним интересовањима, представља померање у односу на досадашњу концептуализацију штићеног културног наслеђа, које је углавном било национално конципирано.

Такође, у дефинисању културног наслеђа може се релативно прецизно утврђивати шта је заиста било/јесте релевантно за развој и уобличавање дигиталне културе (који софтвер, које локације, које игре итд), јер за то постоје не само претпоставке и предубеђења оних који врше изборе, него и стварни (чак и бројчани) подаци о коришћењу, учествовању и имплементацијама. Процес заштите дигиталног културног наслеђа излази из досадашњих модела избора онога што се сматра вредним, демократизује се и тиме мења актуелни, већ два века стар, приступ заштити културног наслеђа у целини.

Кокан Грчев, grchevkokan@gmail.com

Деконтекстуализација или транзиција појма монументалности у македонској архитектури - аспекти континуитета и тумачења

Употреба појма меморијалне архитектуре, упућује на опсежну и продубљену анализу одређених феномена данашњице. Пре свега, транзијски синдроми, промена теоријских и практичних простирања граница одређених појавности, као и нова функција архитектуре у промењеним структурима друштва, отварају сасвим нове просторе за теоријска разматрања и за редефинисање места меморијалне архитектуре данас. Схваћена као комплексан артистички склоп различитих естетских и друштвених вредности, (често прихваћаних као рефлексија или пројекција идеолошки посредованих система) као и чињеница да постоји временски и теоријски размак (епистемиолошка неуједињеност у праћењу феномена), непопуњен детаљним проучавањима аспекта ове специфичне архитектонике, на одређени начин не омогућава реалан

увид и континуирано праћење одређених развојних фаза, као и категоризацију вредности насталих као резултат транзиционирања уметничких вредности условљеним друштвеним променама.

Управо те друштвене промене, које су коренито промениле профил и идентитет уметничких вредности, данас ствара простор за преиспитивање појма монументалности, посебно у срединама као што је Македонија, која је у 20 веку сведочила низ промена довољно сна`них да утичу на реалитет уметничких и архитектонских појава. Управо из тих разлога, раматрање проблема деконтекстуализације или транзиције појма монументалности у македонској архитектури, као и откривање одређених аспеката континуитета и тумачења, омогућује анализу, хронолошко поравњавање, компаративно сагледавање, и крајње утврђивање специфичне реторике монументалне архитектуре, схваћене као специфичну резултанту и производ ширих друштвених покретања и промена.

Daniil Laputin, daniel.laputin@gmail.com

The function of cultural and historical memory in the modern religious statuary of Western Europe

Nowadays, every sculpture has an option either to follow the way of recognizable and canonical image or to work with the symbols and to seek the purity of spiritual sign, the essence of Christian idea.

In the first case, sculpture deals with the role of historical character and represents the process of historical events' reminiscences, from the Bible times till present, including the history of Christian Church. According to this statement canon has significant influence towards the plastic form and composition theme.

The artist, who chose the way of symbolic form, is close to the early Christian age art. He exists outside of the canon, and turns the religious statuary into self-valuable symbol by withdrawing it out of the parable category.

The cultural memory of the religious statuary recollects not only artistic experience of previous generations, but also includes the memory of modern world and society. The memory, invested by the artist in his creation, exists for the future, connecting the past and present in unique plastic form.

Historical memory of religious statuary exists in literal and symbolic forms simultaneously, because any concrete image is on the one hand the memory of the character and action, and on the other hand is a real example for the

future audience. This is a symbol, designed to represent universal divine laws, which Christians should stick to in their lives.

A number of ensembles and sculptures in central Germany, Bavaria, Austria and other western European countries illustrates this hypostasis.

Milan Popadić, milan_popadic@yahoo.com

The Invisible Hand of Mnemosyne and Phantasms of Modernity

This paper discusses the basic mechanisms of humanistic techniques of memorization ("art of memory", "ars memorativa") and emphasizes their spatial aspects in context of modernity. If modernity is a process of producing the phenomena that are relative or opposed to a state that is considered "old and immutable", then relations between memory and space often reveal it self in a form of "phantasms" (or visions and illusions) of modernity. These phantasms represents unfulfilled wish of modern man to be "here and now", but also to be somewhere else, at the same time. And because space-memory relation is one of the key categories of idea of heritage, the trace of these phantasms can be recognized in foundation of modern heritage institutions, such as museums or archives.

Vera Dubrovina, v.a.dubrovina@gmail.com

Pyramid and Obelisk in the Russian architectural symbolic of the beginning of XX century

Pyramid and obelisk in Ancient Egypt had its unique memorial and sacral function. The simple form, invented by the Egyptians, is still actual; even it lost the connection with the country of origin.

The Egyptian elements in XVIII century come to Russian architecture from western European culture, where it had a wide spread from the times of antiquity. Obelisk acquires a function of memorial in the Ancient Rome. On the contrary pyramid lost it, and was used mostly in the different fields of architecture – from the garden complexes to the Masonic symbols.

During the époque of art-nouveau the pyramid had a special meaning for symbolism. The cultural world tends to realize its primordial function and mystic symbolic. The reflection of it could be find in paintings, what partly influenced on the architecture.

Мирјана Пејтлер, peitlrm@mur.at

Архив и његов негатив. Симулације сећања у инсталацијама и амбијентима савремене уметности

Архив није само место на којем се чува прошлост, већ и место њене конструкције. Криза културног сећања данашњице се не може приписати само појави нових технологија и динамичних медија, већ у првом реду, великим друштвено-политичким променама после Другог светског рата и пада источног блока. Неки уметници у својим радовима, уводећи форме књиге и архива, тематизују ову проблематику, чинећи уметност, како је то рекао Heiner Müller, показивачем актуелног стања заборава и потискивања сећања у колективној свести.

Поред онога што улази у архив, постоје објекти и информације који остају "изван". Раствуће количине таквог цивилизацијског "отпада" врста су "негативног архива" и као такви, такође тема у уметности. Они нису само амблем заборава, него и слика латентног памћења, које се налази између функционалног и сачуваног сећања. Они опстају од генерације до генерације на ничијој земљи између присутности и одсуства, чинећи границу између архива и његовог негатива промењивом.

Моје излагање ће бити базирано на примерима радова Андреје Ван дер Стратен, Ансема Киефера, Кристијана Болтанског и Иље Кабакова.

Саša Brajović, sasabraj@gmail.com

The Cult of the Virgin as the focus of sacral topography of the city of Perast and the Bay of Kotor

The Bay of Kotor, an inlet of the Adriatic See in Montenegro, secluded under the rugged mountains, encircled by a sinuous coastline, offered an appropriate rhetorical basis for the idea of the Kingdom of the Virgin. Because of its numerous churches, altars, icons, sculptural and painted decoration, legends, poems and works of prose, pious gestures, urban rituals, ephemeral spectacles, music, as well as others forms of Marian piety, my experience of Boka Kotorska is that of a metaphor of Mary's garden on earth. The concept of the Bay as the kingdom of the Virgin was developed intensively during the period of Venetian rule – from the end of the 14th to the close of the 18th century. The idea of the virgin state was particularly appropriate in the extremely complex circumstances under which the entity lived. Marian piety provided the ideal network of protection from religious, ethnical, social strife and

conflict of any nature. Marian piety shaped the sacral and the profane topography of the Bay. Churches dedicated to the Virgin were raised on those locations in the bay which were of prime strategic standing. Such a careful disposition of objects of Marian cult are all the result of a well thought out strategy rooted in the vision of the Bay of Kotor as a well organized and arranged entity.

Paolo Tomasella, paolotomasella@hotmail.com

Bratstvo i jedinstvo. Monuments and memorials shrines to the Yugoslav victims of the Second World War along the eastern Italian border. The case of Gonars.

An historical event still unknown until today is about the existence of concentration camps for Yugoslavs internees in Friuli and in Venezia Giulia region (Italy), during the Second World War. The most important of them, the concentration camp of Gonars (Udine), was built in autumn of 1941 in anticipation of the arrival of Russian prisoners of war, but it was never used for this purpose. In the spring of 1942 it was destined to the detention of Yugoslav civilians who had been arrested in army round-ups throughout the «Italian Province of Lubiana». The incarceration of civilians was an effect of a directive by the commander of the Italian 2nd Army Corps, which listed the repressive measures to be taken in the occupied territories which had been annexed to Italy after the Nazi attack of Yugoslavia on 6 April 1941. The civilian and military authorities of the Lubiana (Ljubljana) Province put these measures into practice with a ruthless exactness: hostages were shot, villages were burnt and their population deported. In the night between 22 and 23 February 1942 the city of Ljubljana was encircled in barbed wire, all adult males were arrested and the majority of them were imprisoned. The same thing happened to the other towns of the so-called «Province» and in the Gorski Kotar region, not so far from Rijeka. Prisoners were eventually brought to the Gonars concentration camp: in the summer of 1942 the camp held 6.000 prisoners, although it had been built for less than 3.000. Overcrowding, poor hygiene, and an insufficient diet contributed to the spread of various disease, dysentery soon claiming its first victims. In this period the camp was crowded with Slovenian, Croatian and Serbian intellectuals, students, teachers, craftsmen, artists and workers, anyone considered to be a potential opposer of the Fascist occupation. Despite the efforts of some of the Italian officers and soldiers, over 500 people, many of them women and childrens (70), died of starvation and various diseases. Like

to other Fascist camps for Yugoslav prisoners, the Gonars concentration camp stopped functioning in September 1943, at the signing of the Italian Armistice.

The Memorial Chapel holds the remains of the prisoners who had died in the concentration camp and it is inside the Gonars cemetery. The Chapel was built in the period 1972-1973 (after a selection in 1971) on the initiative of the Federal Republic of Yugoslavia (S.F.R.J.), in accord with the Gonars Municipality, after a design by the Serbian sculptor Miodrag Živković (Leskovac, 1928). In its underground crypts are kept the remains of 471 former prisoners, 410 of which were exhumed in this cemetery, the remaining in Palmanova, where they had died at the local hospital, in Visco and in Padua, where two concentration camps for Yugoslav civilians were also located. Two Yugoslav partisans who were shot by the Germans in Chiusaforte, northern Friuli, have also been buried here. The monument, made of sheets of stainless steel, is in the shape of a stylized flower. Inside the flower are two circular crypts with niches where the urns are stored. This memorial monument, with a big emotional impact for the visitors, is the only one in Italy made by the sculptor Živković, well known in Jugoslavija in that time for the realisation of some others important monuments with the aim of *Bratsvo i Jedinstvo* intention: the Kragujevac schoolchildren memorial park of Šumarice (1963) and the Sutjeska partisans memories monument (Tjentište, 1963-1971). On various occasions throughout the year official commemorations (mostly on 1st and 2nd day of November) are held at the Chapel, presided by the Municipality of Gonars, who is responsible for the upkeep of the Chapel, and attended by Slovenian, Croatian, and Serbian authorities.

Ivan Stevović, istevovi@f.bg.ac.rs

Mission Impossible? The Historiography As Space Of Memory: The Moment And (An Unfathomable) Future

This article draws on and reassesses within the present set of circumstances in the discipline of historical sciences, including history proper and art history, the ever deeply meaningful mottos proclaimed by esteemed masters of the trade, Ihor Ševčenko and Georges Duby, concerning its two rulers, Reason and Imagination, i.e. Documents and Ideas, their interaction and occasional prevalence of one versus the other. The author poses questions regarding the possibility and ways in which a given time, our own in this case, could be

convinced of its true need of all times past and how to put the mass of our present knowledge of the hyper realistic abstraction we call „the past“ to a functional and, at the same time, honorable use. He draws attention to the pressing problem that the realm of the historian, a well kept and warded off reservation with a set of its own laws and survival skills, may be facing extinction as a logical end brought on by its own above defined nature.

Давор Џалто, davordzalto@gmail.com

Како се сећамо? Историја уметности и проблем памћења

У овом раду се бавим проблемом памћења као фундаменталним методолошким проблемом са којим се историја уметности као дисциплина суочава. Памћење уметности постаје проблем у тренутку када историја уметности бива конституисана као дисциплина. Тада тренутак кореспондира са настанком музеја као институције модерног аруштва или и као генератора сећања историје уметности. С обзиром да се историја уметности „сећа“ не само поједињих артефаката, већ и људи, догађаја и других феномена који су повезани са уметничким делима и ствараоцима уметности, поставља се питање на који начин се сећамо уметности и чега се заправо сећамо? Другим речима, пре писања било какве историје уметности постаје неопходно одговорити, макар имплицитно, на питање на који начин селектујемо сећања и бирамо чега се треба а чега не сећати?

У овом раду ћу заступати тезу да је политика сећања, која се огледа у инстиционализованом сећању какво видимо у музејима и општим прегледима историје уметности, заправо прави генератор „уметничког“ које има пре свега идеолошку сврху. Музеј не само да прикупља и чува уметничка дела већ детерминише чега се треба а чега не сећати и на који начин то треба чинити. Из ове перспективе писање о уметности се заправо испоставља као доминантно идеологизован дискурс који заправо понавља званично структурисану причу, све до самог kraja двадесетог века. У овом контексту, музеј је могуће схватити као истовремено машину за чување (једног) и уништавање (других) сећања која из било ког разлога нису пожељна или потребна. Али, будући да је сећање увек подложно мањој или већој дисторзији, музеј постаје и машина за виртуелизацију запамћеног, за његову манипулатацију и фундаментално мењање садржаја и значења. Тиме долазимо до проблема не само чега се а чега не сећа историја уметности, већ и који је смисао тог сећања? Да ли је она осуђена

да (увек) прати доминантан социјални (идеолошки) дискурс или у њено сећање могу прорети други наративи? У светлу нових медија који су у склони „виртуализацији“ и ишчезавању, тј. код којих више не постоји никакав артефакт којим би се историја уметности могла бавити нити који би се могао чувати, поставља се питање да ли се ту историја уметности суочава са границама могућности свог сећања? Да ли њено памћење уопште треба да буде „сећање на прошлост“ или пак „сећање на будућност“? До којих граница историја уметности може да постане стваралачка, у смислу продукције сећања и новог смисла? Којим критеријумом се може и треба управљати у том процесу?

У раду покушавам да понудим одговор на ова питања пре свега у светлу дефинисања самог квалитета „уметничког“ онако како је то учињено у процесу настајања модерног система уметности (у 18. веку) на основу чега је постало могуће „сећати се уметности“.

Ненад Макуљевић, nmakulje@f.bg.ac.rs

Идеологија и простори сећања у Београду током 19. и 20 века

У обликовању простора сећања значајно место заузимају идеолошки оквири. Они значајно учествују у дефинисању карактера јавног простора и његове функције у политичким манифестијама. Један од примера односа идеологије / политике и простора сећања пружа Београд у 19. и 20 веку.

Током 19. и 20 века Београд се налази у различитим државним и политичким системима – Османском империји, Кнежевини/Краљевини Србији, Краљевини Југославији и социјалистичкој Југославији. Промене државних и политичких системама условиле су динамичну изградњу, трансформацију и деструкцију простора сећања.

Прва секција:

Архитектура и сећање: меморијална архитектура

The first section:

Architecture and Memory: Memorial Architecture

Олга Шпехар, ospelhar@f.bg.ac.rs

Memorijalne palate u Rimskom carstvu u doba tetrarhije

У периоду Римског царства палате нису служиле само за смештај цара и његове породице, већ су имале снажне религијске импликације. Као „кућа цара“ палата је уједно била и „кућа бога“ према основном концепту о владару као божанству које свој живот проводи на земљи, а након смрти и дивинизације наставља да живи међу божанствима римског пантеона. Култ римског цара је кроз архитектонске комплексе остварио свој најмонументалнији израз. Иако су имале и практичну намену, функција меморијалних палата попут Феликс Ромулијане или комплекса на локалитету Врело-Шаркамен, била је вишеструка и веома комплексна. Као место пребивања цара и бога, оне су показивале моћ владара и Царства, указивале на божанске префигурације и дивинизоване претходнике. Али, оне нису биле само спомен на славну прошлост, већ и значајан легат за будућност. Конципирана као споменик личности и „кућа бога“, меморијална палата је добила важну улогу у креирању колективног сећања, путем архитектонских, скулпторалних и декоративних елемената са значењем „символа“.

Милица Ракоција, mrakocija@ptt.rs

Од светог места у Нишу до Мартириополиса

Историјски извори указују да је Ниш већ у IV веку био познат као град мученика – мартериополис. Ниш се равнopravno сврстава међу знамените градове (Рим, Константинопољ, Солун, Јерусалим, Антиохија) који поседује мошти знаменитих мученика чија је исцелитељска моћ била позната широм оновремене хришћанске Европе. Нишка цеметеријална базилика са мартеријумом је леп пример континуитета светог места са гробом мученика и трансформације у базилику, која је била препознатљива за Ниш као град мученика – Мартериополис.

Нова истраживања подупрта старим необјављеним археолошким подацима откривају Базилику са мартеријумом у градском насељу Јагоднја Мала као свето место око кога се развио култ мученика.

Reyhaneh Fathollah Nouri, rey.ippiart@gmail.com

Ancient Persian palace complex in Persepolis as a carrier of cultural and historical memory of the Achaemenid era

Ancient Persian palace complex in Persepolis was investigated by many Western archeologists from the late XVIII - early XIX century. According to the researches of this great complex, it is possible to recreate the historical appearance of ancient Persia, a tradition that laid the foundation of modern Iranian culture. Persepolis, as it seemed until recently, is well investigated. However, the latest archaeological and scientific researches update the representation of the palace complex and reinterpret the symbols, reliefs and decorative elements, that allow to introduce some refinements in the history of this architectural complex.

Persepolis has been created on the period of blossoming of Achaemenid's palace architecture and it's a phenomenon of new imperial style. The architectural complex is decorated by a sculptural decor with different scenes. Annually the grandees, guards and representatives of the various nations gathered to make the solemn rituals led by the emperor, the main moments that have immortalized these reliefs. Indeed, apart from infinite performances of the emperor, ascension on a throne, moving or taming of wild animals, these reliefs represent procession of tributaries which were tried to be reproduced with ethnographic accuracy. Everything has been recreated

even the route which they followed from one building to another, from front door to the throne room. Moreover, often on reliefs of Persepolis were various signs which symbolize traditions of celebrating New Year in ancient Persia, which have survived until present. It was the integral attribute of palace ceremonies. Annual celebration in Persepolis doesn't cause any doubts, however, Persepolis wasn't a ritual place to glorify political greatness of king of the kings' power. Persepolis was also economic, political, and administrative center. The reliefs not only represent concrete event, they express ideology of emperor's power, the grandees, the nobility and the warriors, in short, the ideology of the imperial domination, which symbolizes the procession of tributaries.

Persepolis was not the sole capital of the Achaemenid empire. Babylon, Ecbatana, Susa and Pasargadae, were no less important administrative, political and economic centers of great power. But just Persepolis could convey to us the most vivid and probably the most accurate image of the capital and the life inside the palace walls, as a historical monument of art and culture of ancient Persian Achaemenid Empire.

Милан Просен, mpresen@ikomline.net

Руски архитекти емигранти – архитектура као меморија

Пролазећи кроз различите стадијуме, српска архитектура је у свом развоју рефлектовала градитељске утицаје разнородних културних сфера. Вероватно најкарактеристичнији и по мотивима препознатљив био је уметнички печат који су оставили руски архитекти емигранти. Као и припадници других етничких група они су настојали да се прилагоде српској средини и придобију наручнице, уклапањем у водеће стилске токове. Ипак, подижући објекте меморијалног карактера, снажно су истицали своју националну различитост. Архитектонским обликовањем Руског Дома императора Николаја, Иверске капеле на Новом Гробљу, Руске цркве на Ташмајдану, или гробнице руског царског посланика Николаја Хенриковича Хартвига они су желели да архитектура постане меморија. Она је требало да српској средини укаже на снажну националну идеју, декласиране, отуђене и осиромашене руске емиграције, којој није понестало поноса и наде да ће оно што одржавају живим у зарубежној Русији, чувано у колективном сећању, бити враћено у домовину.

Jasmina S. Ćirić, jcric@hotmail.rs

Remembrance of the paradise: arbor vitae in late byzantine architecture

Paper explores artistic and exegetic contents of the wall surfaces in Late Byzantine church architecture. Taking into consideration that the brick was one of the main facade articulation materials, it is possible to understand the «messages» represented with bricwork geometric ornaments, in critical terms of art history insufficiently identified as «aniconic decoration». Starting from the fact that the ornamental unit represents the image, the same can not contain aniconic but rather highly codified, dehumanized features. *Arbor Vitae* (xylon zoës, wood of life), motif identified in the key examples of Late Byzantine architecture in the exterior surface of the apse or obtained by the appropriate positioning of the marble revetments next to the portals of the temple, presents a image of the ancient biblical metaphor “Blessed are those who wash their robes, that they may have the right to the tree of life and may go through the gates into the city” (Revelation 22: 14). Exegetic reading (‘décryptage’) of facade surfaces shows that visible finds its meaning in the invisible, but invisible finds its expression possibilities in the visible. Except the variety with brick represented schematized tree, were registered multidirectional placed geometric motives which that not only corresponds with monogram of Christ but also His Old Testament prefiguration tree of life. *Arbor Vitae* becomes coded image which shows remembrance of the Paradise where the God “placed on the east side of the Garden of Eden cherubim and a flaming sword flashing back and forth to guard the way to the tree of life” (Genesis 3: 24).

Бранко Чоловић, skdprosvjeta@skdprosvjeta.com

Капеле и надгробници као вид самоидентификације Срба у Далмацији

За вријеме аустријске власти 1813-1918 Срби у Далмацији нису ни приближно имали корпус који би се могао звати меморијалном архитектуром. У ширем смислу то би могле бити све цркве и остала знамења вјере и нације, али тек након револуционарних догађаја 1848. и они стјечу права која им омогућују такву врст истицања. А и онда потпуно индивидуализирано и персонализирано у исто вријеме. То значи да виђенији представници српског народа посредством гробних знамења

у екслузивном простору гробља слободно исказују свој колико приватни толико и национални хабитус. Остварују то двојако, посредством архитектуре и посредством епиграфике. Прва је потпуно окренута неостиловима, истим оним који су владали Европом тога времена и којим су се истовремено угледали на своје иновјерне сусједе, а друга је посве традиционална због употребе ћириличког писма њима и порука које шаљу. Важно је у кронолошком пресјеку показати генезу облика надгробника које врхуне баш у појави репрезентативних капела које се у то вријеме не срећу нити код католика. Својим понекад и егзотичним облицима такви споменици исказивали су особености самосјесне мањине, а што је још важније писаним су порукама јасно истицали своје порјекло, и што је важније заслуге за свој род. Управо се овај модел понашања наметао као превасходан, и овим путем подигнут до друштвено пожељног нивоа. Затим, у домену нашег прилога наћи ће се и читав низ других елемената фунерарне архитектуре који ће бити у стању да илуструје иконографске, естетске, моралне обрасце средине и времена.

Лубодраг П. Ристић, risticvb@EUnet.rs

Архитектонско наслеђе у Србији XIX века (британски путописи о објектима споменичког значаја)

После Првог и Другог српског устанка, стицања аутономије и независности, Србија је постала интересантна дестинација за многе европске путнике који су, захваљујући све модернијим превозним средствима, долазили у Србију или пролазили кроз њу. Британски интереси на Балкану и политички задаци и авантуристичка знатижеља појединача навели су многе путнике из Велике Британије да путују Балканом. Није мали број оних британских путника који су, током свог боравка у Србији, бележили своје утиске и касније их у својој домовини објављивали у облику путописа. Међу њима били су и: Мајкл Квин, Франсис Ерве, Александар Вилијам Кинглејк, Лујза Хеј Кар, Ендрю Арчибалд Пејтон, Остен Хенри Лејард, Џон Пелгрејв Симпсон, Варингтон Смит, Едмунд Спенсер, Џорџина Макензи и Аделина Ирби, Вилијем Дентон, Џејмс Кринг, Вилијам Форсајт, Џејмс Минчин, Херберт Вивијан, Мери Едит Дарам и други.

Мада ови путописци најчешће нису били посебно образовани да детаљније описују и оцењују сакралне или профане објекте, њихова

запажања су драгоценна за истраживање историје споменичког наслеђа Србије XIX века. У путописним белешкама британских путника у Србији уочавају се запажања и оцене о сакралним објектима (цркве, манастири, цамије) као и истраживања тврђава и њихових остатака (Кalemegdan, Смедерево, Ужице, Соко). Кроз анализу поменутих бележака могуће је сагледати изглед и стање описаних објеката, утврдити степен интересовања британских путописца за архитектонско наслеђе у Србији и њихов однос према одређеним објектима. Настојећи да опишу и, реће, анализирају друштвено-политичко стање у Кнежевини/Краљевини Србији британски путописци су, неретко, настојали да проникну у значај, симболику и стање споменика као и да оцене однос државе и појединача према таквим објектима. С обзиром да је XIX век био период полу зависности и независности Србије, поменути путописци су, кроз описание појединачних објеката споменичког наслеђа, покушавали да објасне везу између прошлости и објективне, затечене стварности и, за британског читаоца, створе представу о прошлости и култури српског народа. Сакрални и други објекти споменичког значаја чували су, кроз дуге периоде, колективно памћење што им је давало посебан, шири значај за српски народ. Ту вредност споменичког наслеђа британски путописци су лако препознавали у посебном односу како угледних појединача тако и народа према, често нарушеним, споменицима. Истовремено, они су уочавали настојања оновремених владара и политичара да, кроз однос према наслеђеним или новоствореним споменичким објектима уздигну сопствени углед. Уочавали су, при томе, да стање је споменичког наслеђа одражавало и одређена друштвена стања у Србији те, тиме, и однос државе или власти према појединачним грађевинама у Београду и другим насељима у Србији.

Игор Борозан, borozan.igor73@gmail.com

Меморијални пејсаж: Мишарско поље између 1806-1906

Меморисање Мишарског поља дефинисано је битком која се 1806. године одиграла између српских устаника и војске Османског царства. Трауматични дискурс који ратне страхоте носе по себи добио је и своју интерпретативну ноту у оквиру меморијског памћења у Србији током 19. века. Мишарско поље опевано у народним песмама постало је топос колективног памћења и место националног окупљања. Истовремено је оно дефинисано и као место друштвених окупљања националних

организација, али је постало и локус династичке вербализације, у чему се посебно истичу периоди који су везивани за династију Карађорђевић, будући да се митска битка одиграла у време вожда Карађорђа. Да је поље имало вишеструки значај који се огледао у различитим перспективним погледима и учитавањима, говори у прилог чињеница да је поље било простор манифестовања политичких партија. Вишеслојност поља ипак је превасходно маркирана битком из 1806. и жртвама које су ту падле. Култ палог војника-heroја као опште место 19. националних држава трајно је одредио основни меморијски код мапирања Мишарског поља као места од највећег националног значаја. Култ палог војника постао је залог хомогенизације и мобилизације нације у служби уједињења национа.

Визуелизација поља пратила је наратив. Психолошки аспекти мапирања одређеног простора довели су конституисања поља као антропоморфне категорије. Поље је тако постало готово трансцендентални простор, одређен мишарским херојима, али и простор који је као кулиса у односу на меморијске репере тренутка мењао и своју визуелну форму. Антропоморфно дефинисано поље је конституисало пејсажни спомен-комплес (меморијски пејсаж) који се когнитивно сазнавао на основу наратива који је визуелизовао архитектуралну форму *тулсирајућег* поља. Мењање форми меморисања и визуелизовања поља имало је свој врхунац током прославе стогодишњице битке на Мишару. Велика династичка и национална свечаност која се 1906. одиграла на пољу имала је за циљ да додатно легитимише нову династију Карађорђевић. Визуелна потврда таквог политичког и идеолошког дискурса потврђена је подизањем спомен-стуба у част јунака са Мишара. Митски претходници постали су гарант нове династије која се кроз подизање спомен обележја визуелно идентификовала са њима. Тако је окончано меморисање поља на Мишару у 19. веку, коначно потврдивши артифицирање поља подизањем скulpturalног спомен-обележја.

Милош Станковић, valkyrka@gmail.com

Спомен храм Светог Василија Острошког у Никишићу

Спомен храм је подигнут у знак сећања на жртве ослободилачких ратова у Црној Гори и Херцеговини у ратовима 1876-1878. године. Архитекта храма био је Михаил Тимофејевич Преображенски, али је концепт храма

делимично изменjen интервенцијом црногорског књаза Николе Петровића.

На простору Црне Горе, спомен храм Светог Василија Острошког у Никшићу, био је једна од првих монументалних меморијалних целина, која је у великој мери настала према концептима руске архитектуре 19. века. Овај спомен храм је, стoga, важан у разумевању меморијалне архитектуре на просторима Балканског полуострва и представља јединствену целину у којој се додирује руски историзам и локално градитељско наслеђе.

Душана Живановић, dudaziv@EUnet.rs

Спомен чесма у Чајетини

Спомен чесма у Чајетини посвећена је срећном спасењу краља Милана Обреновића (1854-1901) и подигнута је испред српског начелства у Чајетини. На чесми је урезан и датум њеног постављања, август 1900. године. Чесма је рад далматинских клесара. Аутори чесме у Чајетини били су двојица архитеката Министарства грађевина Милорад Рувидић (1863-1914) и Никола Несторовић (1868-1957). Податак о ауторству налазимо у прегледу стручних радова архитекте Милорада Рувидића, који он подноси на увид Декану Техничког факултета 07. октобра 1905. године и у коме стоји подatak: *Споменик Књазу Милошу у виду велике чесме у Чајетини у друштву са г. Ник. Несторовићем.*

Архитекте Милорад Рувидић и Никола Несторовић били су обадвојица немачки ћаци, студирали су на Краљевској техничкој Високој школи у Шарлотенбургу у Берлину. Радили су у исто време у Министарству грађевина, а касније на Техничком факултету.

Меморијална спомен-чесма у Чајетини једини је објекат овакве врсте који су заједнички остварили двојица архитеката.

Спомен-чесма у Чајетини има контуру ритмички подељеног обелиска, без хералдичких симбола, али са богатом хоризонталном профилацијом која дели обелиск на више различитих целина. Архитектонска силуета обелиска комбинована је са удвојеним барокним волутама на ужој страни и паровима различитих кадиша, две и две на ужој и широј страни чесме, део су општег градитељског наслеђа кога двојица архитеката веома вешто комбинују стварајући скромно, али у исто време аутентично архитектонско дело.

Памтићемо да су архитекте Милорад Рувидић и Никола Несторовић, без сумње врсни познаваоци историје и теорије архитектуре, остварени градитељи, оставили као сведочанство свога времена, али и трајања у времену и простору спомен-чесму у Чајетини.

Марка Томић Ђурић, marka.tomic@gmail.com

Спомен костурница на територији Колубарског и Мачванског округа. Модел сакралног меморијала

У деценији након Првог светског рата црквена архитектура је развила меморијални карактер. Ова област градитељске делатности обухватала је цркве костурнице са криптом и архитектуру монументалних спомен-обележја. Њихова намена је била култна, меморијална и гробна. Тема овог рада су примери спомен цркава на територији Колубарског и Мачванског округа. То су: спомен црква Вазнесења Господњег у Крупљу, спомен црква у Ђелијама, црква спомен костурница посвећена Успењу Пресвете Богородице у Пецију и спомен костурница у Прњавору. Циљ рада је анализа функције и значења ове сакрално-споменичке целине. Избор историјског архитектонског модела и стила грађевине са једне стране и националних идеја, култа ратника и колективног сећања са друге стране, отвара поље за препознавање идеолошке компоненте као и друштвене улоге спомен-костурнице.

Лиљана Милетић Абрамовић, ljma@mpu.rs

Меморијална архитектура и интерпретација прошлости – опште и посебно

Вишеслојност и вишезначност меморијалне архитектуре као и њене бројне појавне форме указују да прича о меморијалима није само прича о архитектури и уметности већ да има и своју историјску перспективу. Порекло и интерпретација меморијала у потпуности су испреплетани са политичком и културном историјом које их доводе у суштину значења и симбола исто као и камен и мермер од кога су сачињени. Шта је сврха меморијалне архитектуре? Чега се сећамо и чему исказујемо част? Меморијална архитектура увек више рефлектује време у коме настаје од времена - догађаја које обележава. Сваки меморијал има опште значење и симболику а опет и сваки је јединствен, посебан. Симболика места и простора на коме се ситуира споменик такође је од велике важности и

веома утиче на емоционални одговор посматрача. У овом раду ће кроз примере бити анализиране наведене тезе.

Тијана Борић, tijanaboric@hotmail.com

Споменик Незнаном јунаку на Авали: од симболичног топоса српства до споменика југословенству

Изградња споменичког комплекса на Авали посвећеног Незнаном јунаку, истакнутог топоса југословенства, представља парадигматски процес брисања, редефинисања и преозначавање традиције и колективног памћења.

У оквиру сложеног пропагандног механизма глорификације нове државе и јединства нације, важан део идеолошког програма краља Александра Карађорђевића представљала је визуелизација идеалног југословенског друштва. С тим у вези, у оквиру пропаганде југословенства, меморијална архитектура је својом визуелном подршком, ангажованом применом, сугестивном семиотиком и директношћу поруке представљала изузетно моћно политичко оружје и медиј суверена. У растућим друштвено-политичким трзавицама и све израженијим међусобним анимозитетима конститутивних чланица Краљевине Југославије, краљ Александар 1933. године посеже за изградњом споменика Незнаном јунаку који је својом формом и садржајем јасно изразио жељене одлике и моралне вредности југословенског друштва.

Гроб Незнаног јунака налазио се на простору који је однегован као симболични топос српства, али је уједно носио снажан меморијски потенцијал који је препознат као одлучујући квалитатив у стварању новог симболичног топоса југословенства, па је важан сегмент током изградње споменика представљало стратешко брисање асоцијација претходног историјског контекста и учитавање жељених, нових. Овај посао је, сасвим очекивано, био поверен једном од најзначајнијих пропагатора идеологије југословенства, вајару Ивану Мештровићу. Сагледавајући процес настанка споменика у светlosti друштвених, политичких и уметничких предуслова, покушали смо да растумачимо сложени механизам деконструкције и редефиниције простора памћења.

Виолета Обреновић, violetaobr@hotmail.com

Споменици заслужним за отаџбину

Народна Скупштина Краљевине С.Х.С усвојила је 1925. године Закон о народном признању заслужним за отаџбину, којим је предвиђено подизање пантеона - „храма споменика ослободиоцима“ у који су требали да буду положени посмртни остаци свих заслужних ратника, хероја и грађана. Донетим законом држава је преузела обавезу, да до подизања пантеона, изврши пренос и сахрану посмртних остатаца заслужних војсковођа и народних посланика, који су за време Првог светског рата умрли у земљи или иностранству, и да им у знак захвалности и признања подигне достојне надгробне споменике. Конкурс за израду идејних скица за надгробне споменике заслужним за отаџбину и споменик војводи Радомиру Путнику, расписан је 1927. године. Израда пројекта за споменик војводи Радомиру Путнику поверена је архитекти Александру Васићу, а за типске споменике заслужним војсковођама и народним посланицима, архитекти Николају Краснову. Споменици заслужним за отаџбину су завршени и откривили 1929. године.. Идеја о подизању пантеона, у који су требали да буду пренети и посмртни остаци заслужних за отаџбину којима су подигнути надгробни споменици, није реализована.

Тадија Стефановић, t.stefanovic@yahoo.com

Спомен-цркве са костурницама посвећеним Србима страдалим у Балканским и Првом светском рату

У разноврсном меморијалном наслеђу српског народа издавају се цркве-костунице. На територији Србије налази се више спомен-цркава посвећених војницима палим у Балканским и Првом светском рату, подутнутих у периоду између два светска рата. У овом саопштењу настоји се дати преглед постојећих цркава-костурница у Србији. Говори се о архитектонским карактеристикама и меморијалним вредностима ових објеката. Разматра се њихов значај у српском меморијалном и архитектонском наслеђу.

Александра Илијевски, saska11@gmail.com
Архитектура маузолеја на Новом гробљу у Београду

Ново гробље у Београду, уређено 1886. године, представља значајан историјски меморијално-просторни комплекс. Посебну архитектонску целину чине капеле и спомен-костурнице које су пројектовали познати српски градитељи Светозар Ивачковић, Милан Антоновић, Петар Поповић, Александар Дероко, Александар Васић, руски емигранти Валериј Владимирович Сташевски, Василиј Михаилович Андросов и Григориј Иванович Самојлов. Маузолеји на Новом гробљу могу се поделити у две групе. Прву чине историографски делимично осветљени већи споменици попут цркве светог Николе, Иверске и капеле војводе Радомира Путника, спомен-костурница бранилаца Београда 1914-1915 године и руских ратника палих у Првом светском рату. Више од двадесет породичних капела које представљају највећи део ове целине, до данас је остало неистражено и неатрибутивано. У раду се, на основу хронолошког следа, износи тумачење архитектуре маузолеја са акцентом на проблеме историографског истраживања, у циљу реактуелизације Новог гробља у Београду - споменика културе од великог значаја за Републику Србију.

Алекса Џигановић, aleksa.ciganovic@yuheritage.com
Нека питања регулације споменичког наслеђа: архитектонско наслеђе између локалног индивидуализма и регионализма

Инструмент историографије је корисно и прагматично средство за декодирање могућих скривених оквира и процеса, али свакако не и једино. Друштвена улога и догађаји у којима затичемо архитектонско споменичко наслеђе емитују амбивалентне рефлексије и алтернативне симболичке потенцијале који наговештавају или који означавају преживљене друштвене појаве. И поред детаљне барокне фактографске и описне стилско-обликовне карактеризације, све савремене анализе се у закључцима прагматично проширују у широке и комплексне структуре које неретко, готово истоветно, којим год путем кренуле, експлицитно, имплицитно или нужно, воде према политици, идеологији и економији. Учестала питања савременог доба која се тичу како физичке заштите тако и заштите меморијалне потенцијале архитектонског наслеђа, произашла из питања односа индивидуализма (персонализма), или у

крајњем локалног комунитаризма) и с друге стране регионализма (колективизма), захтевају хитне одговоре. Архитектонско наслеђе се објашњава улогом друштвеног еманципатора, конзерваторским схватањима и кроз процесе стратешке манипулације значењима о неправди над губитничком страном и апсурдима наметнуте „реалности“.

Ненад Лайбеншпергер, lajben@yahoo.com
Меморијали Другог светског рата у служби дневно политичких потреба социјалистичке Југославије

Један од најважнијих задатака Југословенског друштва у другој половини 20. века било је очување тековина Другог светског рата, бар је тако сматрала комунистичка партија која се трудила да обликује то друштво. У склопу очувања тих тековина значајно место има сећање на саму Народно – ослободилачку борбу. То сећање се инструментализује и кроз подизање споменика. Са друге стране подизање споменика се користи у дневно-политичке потребе чије фазе и особености сагледава (сумира) овај рад.

Бранко Бојовић, izgradnja@sezampro.rs
Вредносни системи у изградњи меморијала – неколико маргиналија

У релативно кратком тексту, у форми маргиналија, аутор, на концизно анализираним примерима, покушава да тумачи вредносне системе друштва и инвеститора у времену настанка меморијала. За анализу користи споменичке комплексе и појединачне споменике који су углавном опште познати, затим знамените куће и места, као и друге објекте и локације све до сакралних објеката. Приказујући упоредо два или више меморијала исте или сличне врсте, аутор покушава да покаже отклон од вредносних система, нонсенсе и недоследности у обележавању меморије. На крају, аутор закључују да је обележавање меморије посао којим се друштво у Србији бави узгред, под утицајем дневних политика, несистематски и веома често и дилетантски.

Драгана Ружић, Димитрије Маринковић, d.ruzic@3dnet.rs,
dimitrije013@hotmail.com

Петар Палавичини: Споменик Краљу Петру Првом у Панчеву - основни проблеми и могућности реконструкције

У уводном делу, који обухвата период од 1926-70. године биће речи о protagonистима и околностима под којима је дошло до идеје о подизању парадног споменика Краљу Петру Првом у Панчеву, расписивању конкурса, реализацији (по пројекту Петра Палавичинија), као и уклањању споменика.

Укупно је сачувано деветнаест камених фрагмената, који су недавно пронађени као сполије. На седам фрагмената налазе се рељефи, који су у већој или мањој мери очувани. Само на једном каменом комаду остали су сачувани фрагменти слова која су била натпис на завршном венцу.

Постојећа foto-документација, као и доступни писани извори омогућују утврђивање положаја споменика. На основу сачуваних камених фрагмената, као и постојеће foto-документације из времена постојања споменика, методом реституције могуће је утврдити апроксимативне димензионалне вредности споменика.

Првобитна техничка документација споменика, као и калупи из кога су ливени његови бронзани делови нису сачувани.

Овај рад ће размотрити и сагледати основне проблеме и могућности реконструкције првобитног споменика, односно проналажење модуса за његову коначну реализацију.

Александра Фулгоси, aleksandra.fulgosi@beogradskonasledje.rs

Прилог дефинисању конзерваторске визије Меморијалног комплекса Старо сајмиште

„Старо сајмиште—Логор Гестапо-а“ је проглашено за споменик културе Одлуком Скупштине града Београда јула 1987. године. Прилом припреме проглашења за културно добро 1987. године, комплекс је валоризован тако што је утврђен његов значај: као логора—стратишта, за унапређење трговине и привреде Србије, као првог урбанизованог простора на левој обали Саве, као архитектонско-урбанистичког остварења, и значај у уметничком животу Београда. Период логора на сајмишту је оцењен као најзначајнији, а за главни циљ реконструкције овога простора определено је обележавање успомене на ове догађаје.

Рад има за циљ да, после сажетог приказа историјског развоја културног добра и његових споменичким вредностима, понуди конзерваторску визију формирања Меморијалног комплекса на нивоу програмско-просторног концепта и концепта модела управљања културним добром. Приступ програмском концепту и концепту управљања припи искуства Yad Vashem-The Holocaust Martyrs` and Heroes` Remembrance Authority, док се у просторном, архитектонско-урбанистичком смислу даје предлог интегрисања нове, меморијалне архитектуре у постојећи комплекс за који се предлаже ретаурација и ревитализација.

Владана Путник, vladana.putnik@fondmrt.rs

Естетика и улога меморијалних паркова у Југославији на примеру спомен комплекса „Кадињача“

Бележење сећања на страдања у Другом светском рату током година је у социјалистичкој Југославији манифестовано је на различите начине. Идеја спровођења униформног "југословенског" идентитета у свим друштвеним аспектима одразила се у великој мери и на споменичку архитектуру. Хероји и жртве рата су преко бројних споменика били меморијализовани и урезани у колективно сећање. Иако су те идеје у многоме биле манифестоване у првим годинама по завршетку Другог светског рата, промена у естетици и изразу, ако не и комплетном начину приступања проблему, настала је почетком шесте деценије по промени државне политике раскидом са идеологијом Совјетског Савеза.

У седмој деценији долази до експанзије новог вида стварања места сећања, кроз дубљу интеракцију и прожимање са посматрачем, а да притом није угрожена идеја колективизма и универзалних вредности. Пажња тада прелази са војника на цивила, постављајући од самог почетка другачију поруку посетиоцу као индивидуи.

Овај рад би, стoga, требао да на један што објективнији начин укаже на значај који су имали паркови сећања у југословенском социјалистичком друштву, шта су значили за режим, шта за колектив, а и како су се обраћали појединцу и какав статус имају данас кроз пример спомен комплекса "Кадињача".

Сања Петковска, spetkovska@cep.edu.rs

Статуја Јосипа Броза Тита у Ужицу као симболички рад пројекта друштвеног сећања у Србији

Предложени рад истражиће судбину велике статуе која је неколико деценија доминирала градским тргом у некадашњем Титовом ужицу, данас Ужицу. Биће урађен у оквиру прве секције научног скупа: Архитектура и сећање: меморијална архитектура и оријентационе подтеме-Студије случаја о појединачним грађевинама, већим спомен-целинама и неизведеним пројектима. Настојеће да се што детаљније испита када је статуа померена и под којим околностима у Народни музеј у Ужицу, где је најпре стајала у хоризонталном положају и сакивена. Данас статуа стоји усправно иза зграде музеја. Поред испитивања случаја саме статуе, испитаћемо и промене у положају других споменика из Народно ослободилачке борбе (Кадињача) у сећању грађана Ужица.

Студија случаја о овој статуи заправо ће се фокусирати на то како статуа Јосипа Броза Тита фигурира у памћењу Ужичана и на који начин се према њој односе. Сматрају ли да је требало да буде померена и где јој је право место у архитектури њиховог виђења града Ужица? Како они објашњавају догађаје који су пратили измештање статуе и да ли их је оно узнемирило?

Дијана Милашиновић Марић, dijanam.maric@gmail.com

Поетика спомен обележја у делу архитекте Светислава Личине

У раду је пажња усмерена на делатност архитекте и професора београдског Архитектонског факултета Светислава Личине (Загреб, 1931), посебно сегмент меморијалне архитектуре, који је континуално присутан у његовом стваралаштву и у себи садржи уметничко-ликовну интерпретацију садржаја – знамења, у свој слојевитости значења: уметничком, иоидеолошком, обликовном као одразу стилских мена доба и уз ауторску посебност особитог, личног тумачење конкретног пројектног задатка. Обухваћени су примери његових значајних меморијалних комплекса као и мањих обележја у насељима окoline Београда које је реализовао током седме деценије двадесетог века, са посебним освртом на концепцију, симболику, важност одбира места у одређеном амбијенту као и потоње опстајање у времену и простору. У раду се такође разматрају последњи конкурсни пројекат архитекте Светислава Личине за

меморијал који је урадио 2009. године а као знамење погинулим војницима у НАТО бомбардовању Србије 1999. године. На релацији поређења два времена, са дистанцом од пола века, могу да се запазе феномени интерпретације меморијалне архитектуре као посебне области уметничког стваралаштва, уз анализу и препознавање ауторског израза и промена порука и значења спомен обележја кроз време.

Марија Шћекић Марковић, mmarkovic@verat.net

Политизација спомен обележја

У раду се анализира политизација постављања споменика Светом Сави у Пријепољу 1994. године у оквиру обележавања културно – историјских годишњица (400 година од спаљивања моштију Св. Саве, 450 година Милешевске штампарије и 650 год од првог писаног помињања града Пријепоља).

Политички сукоб настало је у вези са изгледом и местом постављања два спомен обележја – барељефа у бакру и скулптуре у мермеру. Стручна јавност и СПЦ консултовани су након што је избио отворен сукоб две политичке струје. Овај пример показује како се коришћење споменика у политичкој борби губи његова есенцијална структура, непостојање опште друштвене сагласности око симболичког и вредносног значења спомен обележја кроз димензије уметничког, историјског, политичког и духовног. Кроз анализу бројних новинских чланака о овом догађају увиђа се непостојање ових елемената у општем друштвеном консензусу. Један споменик је још увек недовршен а другом следи измештање. Оба обележја су још увек без јасне улоге у локалној заједници и урбаном простору.

Иван Р. Марковић, istoriograf@live.com

Конструкција савременог идентитета меморијалне архитектуре у првој деценији 21. века

Култура јавних осврта на изоловане моменте друштвене историје или глобалног поретка је прогресивно еволуирала у првој деценији новог миленијума кроз различите облике меморијалне архитектуре специфичном еуритмијом стилских цитата симултано интерпретираних кроз филозофију трајме. У савременој прогресији меморијала истакнута је

улога трагедије места као непосредног агресора на изазивање емоција посетиоца/посматрача који истовремено делује и као учесник колективног отпора предходном терору над жртвама или члан породице посвећеног места.

Социјална идеја оживљене трауме у боравку на аутентичној локацији чини се примарним елементом у, често агресивном, афирмисању теме меморијала. Тиме се непосредно социјална семиотика генерисала у обликовни речник посебног типа меморијалне архитектуре који се у савременом значењу интегрише и прожима кроз скулптуру.

Питање *анимирања идентитета* затеченог места у савременом контексту грађења меморијалних целина значајно је унапређена уводом мултифункционалности у организацијону структуру простора као и интерактивним системом оплемењивања различитих типова информативних фондова меморијалних центара.

Тема рада представља систематски вођени преглед савременог типа еволутивне прогресије меморијалне архитектуре, њеног садејства са другим облицима уметности (скулптура, фотографија и др.), идентитетата социјалне конструкције као примарног елемента у њеној презентацији, уметничких аспеката развоја и промоције, употребе савремених материјала као посебног момента истраживања али и компаративне анализе са изабраним меморијалима из предходних епоха.

Мирослав Пантовић, mpantovic_arh@yahoo.com

Култ и меморија. Три новије српске цркве

Црква Св. Великомученице Марине (у народу Огњена Марија) у селу Лопари изнад Бијелог Поља представља реконструкцију Његошеве гробне капеле на Ловћену, која је срушена од стране једнопартијског југословенског комунистичког режима 1972. год. како би се избрисало православно наслеђе Црногорца и народу наметнула амнезија о стварном националном идентитету и вocationи владике Његоша. Храм Вазнесења Христовог на Убу је грађен са јаким реминисценцијама на Душанов маузолеј Светих Архангела код Призрена, док је храм Св. Петке у Бијељини, изграђен у насељу Пет Језера, само на први поглед руски православни хам. Реч је о псеудо-тробродној цркви, плана уписаног крста развијеног типа, стилски укорењеног у српско-византијској медиевалној традицији, на коју су надограђени декоративни елементи и архитектонски детаљи карактеристични за руску градитељску праксу.

Ипак, остварена симбиоза сведочи о тесним културним и уметничким спонама два православна народа.

Ива Бундало, Александра Јевтовић, sanjalica104@gmail.com
Нови српски меморијал – Централно спомен обиљежје, Источна Илиџа

Појава да се народ самостално организује како би урадио нешто значајно, нешто променио, није ретка међу Србима. Тако је и овде, у српском делу Сарајева, народ био тај који је иницирао идеју о грађењу меморијала у спомен палим борцима у току ратних забивања 1992.-1995. године, са подручја Источног Сарајева. Идеја је рођена спонтано, како то обично и бива, када долази из народа.

Објекат ЦЕНТРАЛНОГ СПОМЕН ОБИЉЕЖЈА лоциран је у непосредној близини храма Св. Василија Острошког на Вељинама, са његове северне стране у директном контакту са зоном црквене порте. Својим улазом, са западне стране, ослања се на планирану пешачку променаду која тангира плато црквене порте по правцу северозапад - југоисток. Пројектовани положај објекта испоштовао је трасу кружног опхода око постојећег храма који је у функцији литије.

Оријентисан у духу традиционалног стила православних храмова, објекат одише и елеганцијом модерне и истински представља спој српске традиције и модерне архитектуре данашњице.

Објекат је споменичког карактера са функцијом меморијалног обележја, или и профаног карактера, јер се у њему не предвиђа обављање редовних верских служби.

Функционални склоп објекта чине улазни ветробран са меморијалним простором кога формирају ободни зидови делом обложени мермерним плочама са уклесаним именима изгинулих бораца. У централној поткупулој зони унутрашњег простора предвиђена је вечна ватра на постаменталној кружној форми на коју се полажу венци. Изнад мермерних плоча са именима, у горњим просторним зонама предвиђа се фреско осликовање зидних површина и тамбура. Ентеријерско решење је још увек у фази пројекта, стога је подлежно изменама.

Magdalena Pokrzyńska, mpokrz@wp.pl

Memorial architecture in landscape of Western Poland. Analysis of garden and wayside architectonic objects

One of the main factors which influenced a unique character of western regions of contemporary Poland is the change of state borders after the Second World War. This fact resulted in a exchange of populations (mainly Polish-German and Polish-Soviet). The newly gained regions were the area of the politically stimulated as well as spontaneous processes that tended towards forming a new society and a socio-cultural regional space. The aim of the presentation will be to analyze selected cases of memorial architecture, like monuments, statues, wayside crosses and shrines. The main question will be: "What kind of reality, people and events do they evoke?". The authoress will take into consideration changes in the subjects (individuals, groups) who (re)formed the items of memorial architecture. The transformations of senses and functions attributed to each of the analyzed cases will be included in the study as well. The period analysed will range from 1945 till present.

Aljona Grigoras, grigoraschav@gmail.com

Art as archive: Darmstadt museums nowadays

One of the themes closely associated with the history of art is the theme of memory in artworks – “documents of history”. “Document of German art”, the title of the first exhibition of the Darmstadt Colony clearly shows the ‘memory’ idea behind creation of the Colony – so the goal of the Colony is to enshrine into memory the Colony’s artists along with their patron Ernst Ludwig.

Special nature of the history of the Colony (1898-1914) encompasses the following points:

- Unusual exhibition practice (exhibitions for general public, having no special education; temporal character and as a result orientation on ‘archiving’)
- Constant changes in the artists of the Colony (ongoing inflow of new artists and outflow of the ‘elders’)
- Patronage from Grand Duke Ernst Ludwig (with focus on economic prosperity of Darmstadt through development of crafts, promotion of the artistic experiments in modern style due to the desire of the Grand Duke to have a memory in the future)

- Cultivation of the Ideas of the synergy of the arts (Gesamtkunstwerk, synthesis of arts, synesthesia)
- Promotion of the concepts of total renewal of life as well as of changes in the role and personality of the artist.

One of the methods to record an event is its ‘archiving’ by way of documentary evidences: in the case of exhibitions in Darmstadt Colony those documentary evidences are memoirs of Ernst Ludwig, texts of artists, members of the Colony – booklets, catalogues describing of each detail of the pieces of art, photos of the exhibition complex. Given the partial of full destruction of the pieces of art in the Colony which happened during the World War II it is such kinds of evidences which remain one of the main means for historical reconstruction.

Features characterizing museum institution as archive are not only in collecting of evidences but in their sorting arranging, and conserving, which finally lead to re-actualization of the memory of the art history phenomenon. The Darmstadt Colony is known today due to the museum which is located in its architectural ensemble and exposes the products of the Colony created during its term. The museum contains the archives making the basis for exhibitions and publications about the Colony’s artists as well as for the restoration of some Darmstadt buildings interiors or pieces of art (as of today the full restoration of the existing buildings of the Colony is completed). Besides the museum which resides in the building of the Artists Atelier there is Mathildenhoehe Institute in the territory of the Colony’s complex. The function of this institute is to organize of temporary exhibitions in the Pavilion of Darmstadt Colony devoted to both the artworks and those ideas of modern art which stay behind the artworks as well as to their influence or impact on the contemporary art. The other function of the Institute is research function fulfilled through symposia, conferences etc.

Oleksandr Nadtocka, oleksandr.nadtocka@gmail.com

Monumentalizing Yugoslav: War Monuments in Belgrade as the Landmarks of Memory (1920-1930's)

In this study I have an intention to analyze institutionalization of the idea of integral Yugoslavism through the commemorative practices in the times of King Alexander I (1921-1934). One of such practices was erection of the war memorials that played the role of landmarks in the city space, space that outlines and shapes one’s identity. The question how such constructions are

read by consumers and whether they do have any significance in the processes of the individual and collective perception of the past at all is rather an open question. Thus, on the one hand, I would like to analyze such memorials as an ideological text produced by a concrete author (the author as a power and the author as an artist do not coincide here). On the other hand, I plan to show distortions in the enantiomorphism of images and memory about the Balkan wars and the Great War from top-down and bottom-up.

Александар Кадијевић, akadijev@f.bg.ac.rs

Експресионизам и међуратна меморијална архитектура

Унутар развојних токова експресионизма као особеног правца новије светске архитектуре, концепцијски одељеног на авангардно и романтичарско-традиционалистичко крило, теме из меморијалног градитељства су биле знатно заступљене. Отуд и низ меморијалних објеката, изведенih споменичким целина и нереализованих пројеката предводника архитектонског експресионизма заслужује посебан критички осврт. Осим антологијских Гропијусових, Таутових и Мисових дела те намене, пажњу привлаче и радови Момира Коруновића, носиоца романтичне струје експресионизма у међуратној српској архитектури.

Jeremy Howard, jch2@st-andrews.ac.uk

Schools as Spaces (and Faces) of Collective and Individual Memory

This paper explores school buildings as memorial sites that condition learning and understanding through means beyond the curriculum. It considers the signs of memory commissioned by the authorities and the sense of memory of the students and staff who pass whose lives are conditioned by the spaces. To this end it considers the art, emblems and memorial tablets that are condoned to decorate schools, as well as the more transient, unofficial graffiti and markings of individuals. Issues of authorization, or otherwise, of personal, institutional, regional, national and global memory are discussed. Questions of style, iconography and period are raised. In addition, consideration is made of the historical representation of private and state finance, cultural and political elites, educational and social value. Examples will be taken from diverse sources, including the Peter the Great College House in St Petersburg, Eton College, Karlin School in Prague, the Waid Academy in Anstruther, Scotland.

Attention will be drawn to the International Research Network dedicated to studying "The Decorated School", some of the recent work of which can be seen at: <http://thedecoratedschool.blogspot.com/>.

Данило Трбојевић, epika_epika@yahoo.com

Материјализација сећања на зло: упоредна анализа архитектонских решења и концепција поставки у Америчком музеју Холокауста у Вашингтону, Меморијалном музеју Бухенвалд и Меморијалном центру Аушвиц

У раду моју пажњу заокупља архитектура у сврси приближавања наратива поставки у меморијалним музејима посвећеним Холокаусту. Примере архитектуре и поставки Америчког музеја Холокауста (USHMM), меморијалног музеја Бухенвалд и меморијалног центра Аушвиц наводим како бих указао на употребу архитектуре као носиоца различитих наратива, атмосфере и искуства.

Кроз анализу спољашње и унутрашње архитектуре наведених меморијалних центара истражујем начине на које је остварена симбиоза архитектуре са простором и поставком.

Као примере наводим „Мостове и куле сећања“ у Америчком Музеју Холокауста (USHMM), промену концепције поставке и архитектуре Меморијалног центра „Бухенвалд“ која је пратила уједињење Немачке, а као последњи пример приказујем акцентовање аутентичности архитектуре, простора и искуства у меморијалном центру „Аушвиц“.

Примери које сам одабрао указују на употребу архитектонске форме у служби реконструкције аутентичног просторног искуства, а да притом начин презентовања одражава различите политичке струје и односе.

Друга секција:

Ars memorativa: уметничко наслеђе у просторним системима памћења

The second section:

Ars memorativa: heritage of art in spatial systems of memory

Предраг Драгојевић, pdragoje@gmail.com

Простор памћења и остали „простори“ у пракси и теорији науке о уметности

Простор је концепт на коме су засновани други концепти, кључни појмови и методолошки поступци науке о уметности. Постоје простори настајања уметничког дела и уметникове путовања и боравци у одређеним срединама; простор(и) израде или коначне дораде дела, уметников радни простор, атеље и слично; ту је и приватни простор, уметникова кућа и окружење породице и пријатеља; даље, простори излагања и ауторово присуство у уметничком животу; паралелно иде борба за простор у медијима и питање заступљености; кад уметник и дело уђу у интелектуални простор разумевања и вредновања, одиграва се контекстуализовање, позиционирање и давање места у историји уметности; потом се отварају простори чувања и памћења, оба везана за проблематику музеализације и едукације, као и за институционализоване просторе проучавања и њихова научна поља, области, и центре.

Уочљива је заснованост ових поjmova на (примитивној) територијалности, уз коју иде идеологија и пракса ширења, освајања, одбране и контроле простора. При тумачењу разних тема историје

уметности показује се њихова међусобна некомпатибилност и противуречност.

Концепт простора је застарео и неадекватан те се може (делимично) унапредити до вишедимензијалног (духовни простор), са којим виртуелни простор има неке додирне тачке. Кључну улогу у томе још увек имају схватања простора-времена у релативистички заснованој историји уметности.

Бодин Вуксан, bvuksan@f.bg.ac.rs

Ars memoriae - разматрања

У раду ће се разматрати просторна структура меморијских система у контексту античке вештине памћења и употребе оваквих механизама као реторичких средстава. Аутор ће покушати да античку *ars memoriae* сагледа у контексту њеног преношења, кроз нововековне меморијске структуре и до данашњих модела визуелизације и визуелног као инструмента евокације и реализације памћења.

Павле Миленковић, pavlemil@ptt.rs

Простор и време у модерном друштву: праксе друштвеног памћења и заборава

Теорије друштвеног памћења и теорије друштвеног простора имају исти епистемолошки основ, који почива на уписивању колективног искуства у простор. Простор је двоструко друштвени: као разворсност урбаних ентитета функционалних са становишта друштвених потреба и организације станишта; и као социјални конструкцијут у функцији колективних вредности, сензибилитета те идеолошких матрица. Урбаној свести која рефлектује физички простор, кореспондира историјска свест која рефлектује имагинарни простор колективног памћења. Питање је: у којој мери модерно друштво у садашњем тренутку доприноси конверзији виртуелног простора у стварни, као и обрнуто? Један од закључака који се намеће јесте да се утопија, дистопија, хетеротопија и „стварно место“ преплићу, што релативизује, халуцинизира и хибридизује урбане феномене, док социјалним конструктима даје физичкост. Такође се намеће питање на који је начин друштвено памћење праћено друштвеним заборавом, и како се тај заборав манифестије на урбано

искуство и урбане праксе (рушење, искорењивање, преиначавање, запуштеност).

Срђан Марковић, magelen@open.telekom.rs

Споменик ослободиоцима Лесковца 1912-1918 Драгомира Арамбасића

Тема саопштења је први јавни споменик у Лесковцу подигнут двадесетих година прошлог века. Дело је истакнутог међуратног вајара Драгомира Арамбасића, ствараоца који се после краћих студија сликарства у Швајцарској и Немачкој (Минхену) определио за вајарство изучавајући га у Дрездену, Риму и Паризу.

Првобитно је био замишљен и изведен као пластична целина која је у односу корелације са тргом и објектима који су се, у то време, налазили око њега.

Тај однос корелације подразумевао је блиску комуникацију између архитектуре и споменика-комуникацију у којој је постојало узајамно оплемњивање меморијског и егзистенцијалног простора и њихов утицај на емотивни живот људи.

У потоњим временима, после Другог светског рата, у време, углавном, беспотребне аеструкције урбанистичке матрице старог Лесковца споменик ратницима палим у ослободилачким ратовима је девастиран и отуђен низом градитељских интервенција.

Данас је окружен високим стамбеним и пословним зградама, изгубљен у једноличном бетонском окружењу, са поремећеним визурама, ускраћеним природним осветљењем битним за сагледавање и доживљавање пластичне структуре у простору.

Оно што карактерише данашњи статус споменика је поремећен однос између архитектонског, егзистенцијалног и емотивног простора.

У суштини из те корелације је нестао емотивни моменат као битан део меорије и доживљавања идеје простора.

Тамара Огњевић, tamara.ognjevic@artiscenter.com

Употреба памћења – античке слике тријумфа у палеохришћанској уметности на територији Србије – Венатори са подног мозаика Јужне базилке у Царичином граду (Justiniana Prima)

Хришћанство је размерно брзо и једноставно установило будуће форме и симболе своје уметности ослањајући се на популарне уметничке представе дубоко имплементиране у памћење античког света медитеранског басена. Када у другој деценији 4. века грађење и украсавање храмова нове, званичне религије царства постане брига самог императора, процес употребе памћења доживљавана врхунац на плану стварања нових порука, а самим тим и новог памћења. Тако представе венатора-гладијатора и ловаца, као једне од најпопуларнијих тема позне антике, опстају и у новом уметничком контексту, непромењене у формално-естетском изразу, али у целини трансформисани симболошки. Двојица венатора са мозаичког пода Јужне базилике у Царичином граду (Justiniana Prima) представљен су пример употребе памћења и драгоцен траг палеохришћанске културне историје у балканској провинцији.

Ана Милошевић, anamil@verat.net

Сцене мартарија као визуелни подсјетници за активну побожност - од раних језуитских фреско циклуса до цркве светог Николе у манастиру Драча -

У тексту се разматра мнемоничка примена сцена мартарија као „снажних слика“ у активној побожности, на примерима раних језуитских фреско циклуса у Риму, менолошко-мартиролошким циклусима на Светој Гори и цркви св. Николе у Драчи. Теоретичари католичке реформације препоручују приказе страдања Христа и светитеља у свој сировости, јер као такве имају већу мнемоничку снагу – моћ да побуде емоције и подстакну побожност. Сцене мартарија у колегијумским црквама и капелама морални су *exemplum*-и за будуће свештенике и мисионаре које очекују слична страдања у будућности. Примери менолога–мартиролога на Светој Гори указују на промењену улогу религиозне слике од традиционалне, засноване на византијском богословљу, до њене нове улоге у активном схватању вере које најбоље илуструје феномен неомартира. Сликарство Драче разматрано у светлу актуелних

аустријско-турских ратова, показује да је неубичајено велики број сцена мартерија требало да подстакне српске војнике на нову врсту мучеништва - активну борбу оружјем и крвљу на страни хришћанске царевине.

Ангелина Милосављевић, andjelijam@gmail.com

„Живе слике“. Аретинов одговор на Вазаријев опис apparata дизајнираних поводом уласка Карла V у Фиренцу 30. априла 1536. године

Иако је вештина памћења доживљавала своја тумачења већином у апстрактном реторичком кључу, она је имала јасну практичну функцију. И то не само ону која имплицира градњу некаквог личног система за "памћење", већ и ону која имплицира употребу живих слика у свакодневној комуникацији.

У свом писму Пјетру Аретину од 30. априла 1536. године, Ђорђо Вазари који је био задужен за супервизију радова на декорацији Фиренце поводом уласка Карла V, 30. априла 1536, надугачко описује иконографију представа изведеных у славу овог посетиоца, без очигледне намере да свори слике које ће "доживети" његов читалац, Аретино, већ промовишћи себе и свој допринос *апарату*, у жељи да прикаже сопствени статус у медијском окружењу. Но, Аретино, у свом одговору младом уметнику, описује свој доживљај живих *мнемоничких* слика које чита из његовог писма и свој имагинарни пут кроз Фиренцу.

Владимир Симић, vmsimic@f.bg.ac.rs

Биографија и сећање: случај Захарије Орфелина

Текст као меморијски простор у контексту историје уметности нуди широк оквир за процес меморисања историјске личности. Биографија као нека врста уређеног архива (идеја експлицирана код А. Асманове) представља место у којем се складишти грађа на основу правила и техника културног памћења. Оне одређују где ће се шта налазити, пре свега у складу са теоријом наративности и унутрашњом логиком приповедања. Основна правила приповедања су дефинисана још у античкој реторици, а у 18. столећу су доживела своје вакрсење кроз културне обрасце просветитељства. Низ структуралних промена се може уочити и у уметничким биографијама 19. и 20. века.

Пратећи хронолошки редолед појављивања биографија о Захарији Орфелину могуће је испратити и промене до којих је долазило у конструисању слике о њему у јавном дискурсу. Истовремено, могуће је уочити утицај аутора и њихових ставова, тежњи, идеја и намера, као и културних и идеолошких образца времена у којима су стварали. У раду се анализирају управо односи аутора, текста и историјске слике о Орфелину у контексту културе сећања.

Јелена Пераћ, jelena.perac@mpu.rs

Масовни медији као медији памћења - конструкција колективне меморије на разгледницама у Србији почетком 20. века

У раду ће бити разматрана улога разгледница, нових визуелних масовних медија у Србији с краја 19. века, у обликовању колективног памћења. Од прве серије издате у Краљевини Србији 1895. године, разгледнице представљају веома распрострањене визуелне артефакте и чине део корпуса нових визуелних медија који се појављују током 19. века. Визуелне представе на разгледницама српских издавача, садржајно веома разноврсне, биле су у највећем броју случајева јединствено означене као «Поздрав из Србије» и на тај начин, одређене као слика Србије, оно с чим се држава идентификује и што треба да је репрезентује. Полазећи од тезе да визуелни артефакти, а нарочито они који се производе и дистрибуирају масовно, представљају снажно мнемоничко и комуникацијско средство, усмерићемо се на функцију разгледница у конструкцији колективне меморије, основног елемента у стварању идентитета заједнице. Захваљујући масовности и распрострањености разгледница, идејна порука, визуелно обликована, стизала је до најшире групе јавности, а као предмети чувања и колекционирања, разгледнице су обезбеђивале трајност меморије кроз генерације.

Georgy Koshelev, logomachia@mail.ru

Post-conceptualism as Anamnesis. Memory and Retrospective Experience of Russian Art in The Beginning of the XXI Century

Moscow conceptual school (or according to B. Groys Moscow Romantic Conceptualism) is widely recognized to be the leading artistic movement in

late Soviet and post-Soviet Russia. There were numerous efforts to challenge its key position in the existing hierarchy of Russian art – the most effective one was taken by the Actionist artists of the 1990-s such as Oleg Kulik and Avdey Ter-Oganiyan. Great rise of the commercial interest towards Ilya Kabakov, Eric Bulatov, Victor Pivovarov and other important figures of Moscow conceptual school would seem to be another reason to shift down the meaning of the whole phenomenon. Nevertheless the first decade of the XXI century art process in Russia is marked with the event that could be titled as Russian Conceptual Revival or Moscow Post-conceptual School. However it is not correct to describe the fact as an outcome of younger generation's passion towards the illustrious and influential masters of the past. A typical representative of Russian Post-conceptualism presents a strong contrast to his 1970-s-80-s predecessors both personally and artistically.

The original Moscow conceptual school was found by the people knowing very little about the essence of conceptualism. Their aim was to avoid former modernist roots while discovering new territories of artistic research connected with innovative semiotic experiments. Sharp conflict between the sign and the meaning examined through the lens of Soviet visual stereotypes became a distinctive feature of Russian conceptual art. Presenting their personal attitude towards Soviet social context Moscow artists of Kabakov's generation often showed bitter irony, sarcasm or even unveiled anticomunism hidden under demonstratively impersonal expressive means. Post-conceptual artists who emerged at the artistic scene of Russia during the past decade are often marked by grievous injury which can be described as a result of great historical cataclysms and first of all the fall of the Soviet Union. It is common idea of their self-determination to rebuild the events of the past in order to acquire the right to judge. These authors are now at their twenties and early thirties. As the most interesting of them we should mention Arseny Zhilyaev, Andrey Kuzkin, Chaim Sokol, Anya Titova and Mikhail Lylov. In comparison with contemporary Western or Chinese art their works may seem too old-fashioned, poorly done, lacking in spectacular quality. Conscious ascetic nature of this trend let some of the critics to apply the ironic term of «The New Boring Artists» to the whole phenomenon. One of the keynotes of Russian post-conceptual art is the motive of historical memory. Its persistence can take the form of a true obsession immersing the artist to anamnesis which is now reviewed as a powerful artistic strategy.

Зоран М. Јовановић, zmjovan@sezampro.rs

Музејске изложбе као весници наметнутих историјских догађаја, као чувари подстицање будућности

У добу када се многи у Србији поносе својим Ноћима музеја и масовној поноћној посети најмлађих школараца нишкој Тијеле кули обасјаној у тој прилици као да није реч о јединственом меморијалу, као и изложби одржаној у Војном музеју у Београду, где је такође без адекватног односа према прошлости и смрти, изложена одећа у којој је убијен краљ Александар Карађорђевић, још запостављеније остају поједине изложбе и богато опремљени пратећи каталоги који су на специфичан начин доприносили распаду Југославије, односно Србије, с циљем да јавност припреме на будуће догађаје (ратове), односно да прихвати као неминовност „наслеђе (подстицане) будућности“. Утисак је да су управо с тим циљем начињене и поједине поставке на недавном цетињском Бијеналу, као и изложба О нормалности..., одржана у Музеју савремене уметности у Београду, где је пажња усмерена ка специфичној афирмацији нелегитимног проглашења Косова (и Метохије) као самосталне државе, и то под велом уметничког изражавања, уз коришћење селективне историје, памћења и наслеђа, а додатно величано у текстуалном делу пратећег каталога, у којем су изложени ставови који не смеју бити само предмет историчара. Поменуте изложбе најжалост нису нашлиле на одјек ни међу проучаваоцима уметности и музејским делатницима у Србији, држави која је на различите начине предмет речених манифестација. Паралеле и, чини се, синхронизована акција иницијатора, креатора и финансијера поменутих изложби до сада нису препознате или макар званично саопштене, анализиране. Због свега наведене појаве (манифестације) заслужују макар стручни осврт на спреку идеологија-уметност-музеологија или боље рећи на злоупотребу уметности, наслеђа и баштине, као и уметничке и музејске делатности у политичке и друге сврхе, с исходом који је данас лако приметити под „сваким облаком српског неба“. Не треба заборавити да у исто време Народни музеј у Београду, као један од темеља српске културе, годинама твори под наметнутим кључем, ма колико остало познато да су култура и уметност (а тиме и музеологија) неретко последња одбрана једног народа, државе... Аутору теме која се бави музејским изложбама као весницама наметнутих историјских догађаја свестан је да једна од темељних вредности историје и историје уметности почива на томе што она успева да истину кад-тад изнесе на светлост дана, спроводећи је кроз

време, разнолик коров и трње, док је, нехришћански речено, судбина историчара уметности који је томе допринео често много неизвеснија, суровија, и то посебно када се труде да остану подједнако далеко од оних који клече пред различитим на различите начине фаворизованим полуистинама и оних који их, такође фигуративно казано, одбацују као потпuno неистините.

Драгана Пантелић, dragana.pantelic@gmail.com
Визуелна култура Србије у ери дигитализације

Могућности информационих технологија су ограничene само нашим жељама и потребама, а обзиром да се налазимо у периоду ИТ револуције морамо ићи у корак са временом.

Овај рад има за циљ да презентује идеју нашим институцијама културе о уједињењу и уласку у виртуелни свет, како би учинили доступнијим пут информисања и истраживања културне баштине Србије. У тексту ће се читаоцу отворити многа питања у вези са: традиционалним и виртуелним музејима, идејним решењем јединственог виртуелног музеја, који би сублимирао националну визуелну културу, потенцијалним корисницима и комерцијализацијом ове идеје.

Данас музеји и културна баштина уопште, теже да функционишу унутар два света: физичког и виртуелног. Постојати у виртуелном свету више није питање престижа него потребе.

Трећа секција:
Простори баштине: од памћења до наслеђа

The third section:
Spaces of heritage: from memory to heritage

Слободан Мијушковић, smijusko@f.bg.ac.rs
Remember Original(ity)

Полазећи од претпоставке да се оно што повезује модерне концепте оригинала и копије може, поред осталог, означити и као меморија, то јест да копија предочава запамћену слику оригинала, текст тематизује неколико могућности одређења према актуелном статусу оригинала и оригиналности у свету уметности. Тада статус се указује као известан дуализам, паралелизам или пројекције између проглашаване теоријске смрти и практичног живота културе или идеологије оригиналности. Утолико сам назив текста имплицира упитник, наиме питање да ли је оригиналност нешто што заврећује памћење и сећање, или пак препуштање забораву. Једнозначан одговор на то питање изостаје.

Ненад Радић, nradic@f.bg.ac.rs
Ритуали модернизма – Стаклена кућа Филипа Џонсона

Стаклена кућа Филипа Џонсона (1949) је 2008. године постала је Центар за заштиту модернистичког наслеђа у Америци. Активности које

предузима овај музејски центар представљају узбуђљиво трагање и памћење простора модернизма. Представљање овог примера показаће како процес заштите и конзервације укључује коришћење најновијих информационских технологија у комуникацији са баштином. Сагледавање димензија овог феномена, пре свега кроз ритуале модернизма, открива нове могућности заштите и експлоатације културног наслеђа. Полазећи од меморијског садржаја саме Стаклене куће (од Пусенове слике до филозофије модерног живљења) намера нам је да демонстрирамо како елузивна и крхка опна модернизма бива трансформисана у неисцрпни извор идеја које *ad infinitum* продужавају живот културне баштине.

Никола Крстовић, nkrstovic2002@yahoo.co.uk
„Конструисање меморија“ кроз конструисање идеје музеја на отвореном

Кроз рад се образлаже развој идеје музеја на отвореном: од статичних презентација до изразито интерактивних, концептуалних и перформативних облика интерпретације кроз концепте креирања меморија. Сканси (музеји на отвореном) су реални 3D музејски конструкти састављени од аутентичних објеката (народног) градитељства груписаних у просторни симулакрум и којем се преко музејске (ре)презентативне методологије асоцијација, наговештаја, ревитализације, *living history* праксе, емотивног искуства, омогућавања идеје „путовања кроз време“ (*time machine*), додају нови, како просторни тако и временски импулси. Посматрајући баштину у склопу овог врло развијеног и компликованог музејског посланства, намећу се логична питања: где се и како у холистичком споју у којем се пројимају сегменти и опипљивог и неопипљивог баштинског корпуса, креира сећање, однос према прошлости, или чак и однос према савременим друштвеним токовима? Може ли музеј на отвореном кроз своје вишеструке комуникационске слојеве понудити решење које ће афирмисати стално живу, активну и динамичну баштину? Да ли је баштини, која је предмет делатности скансена, неопходно све сложеније когнитивно мапирање и хиперактиван однос музеја са локалном заједницом и, коначно, води ли то брисању реалног музејског простора и увођењу компресованог простор-време „баштинског имажизма“?

Јасмина Чубрило, jasminaz@yubc.net
Хоризонти памћења у крипто-музеју - Једна београдска кућа

Саопштење на примеру историје једне београдске куће и заоставштине породице која је у њој живела разматра како један идеолошко-дискурзивни оквир генерише жељу субјекта на начин који учинке жеље организује у репрезентативни модел овог оквира. Заоставштина рефлектује идентификацију власника са 'режимом истине' који су пројекти КПЈ а потом и СКЈ и СФРЈ произвели. Садржај овог деценијама брижљиво сакупљаног и чуваног социјалистичког *Wunderkammer*-а рекапитулира темељне топосе југословенског 20. века.

Студија случаја поред тога што разматра моћ институционализованог мишљења да структурира приватни простор 'субјекта за који се претпоставља да верује' и произведе потребу тог субјекта за архивирањем и чувањем ефеката те моћи, разматра и процесе конструисања приватног, породичног сећања у сенци институционализоване /историзоване верзије, као што проблематизује овај меморијски потенцијал као културни и историјски 'вишак', а предмете заоставштине и коначно саму кућу као крипто-музеј.

Катарина Живановић, kajazivanovic@yahoo.com
Археологија заснована на сарадњи са заједницом: методологија и стандарди савремене светске праксе

Анализирајући археолошку праксу у Србији примећујемо да не постоји развијена сарадња, без обзира да ли је у питању сарадња између различитих сектора или између сродних институција које су задужене за истраживање, интерпретацију и промоцију археолошког наслеђа. Ипак, веза са локалном заједницом је најслабија. Она се, у највећем броју случајева, искључиво заснива на ангажовању физичких радника при ископавању и слању захтева локалној управи да финансира део трошка истраживања. Међутим, ситуација у свету је знатно другачија. Не само што се последњих година прогресивно увећавају пројекти базирани на партнерству археологије и заједнице, већ је настала и посебна поддисциплина заснована на овом односу. Њена сврха је да осигура интензивну комуникација и континуирани заједнички рад у свакој фази истраживачког процеса да би се олакшали и учинили ефектнијим

проучавање и презентација прошлости. У овом раду биће приказана методологија археологије засноване на сарадњи са заједницом како би се и у нашој земљи примењивали светски стандарди успешне праксе.

Марија Васиљевић, maniart@eunet.rs

Сведочанствени потенцијал предмета у музејском контексту – ка биографији предмета

Биографија предмета и сродни теоријски приступи формирани су претходних деценија у различитим научним дисциплинама (археологији, антропологији, социологији). Њихово основно и заједничко полазиште, односно претпоставка, јесте да не можемо говорити и размишљати у дуализмима Људско/Не-људско, Природа/Култура, који уствари рефлекскују изразит антропоцентрични став науке, односно научника (иако и сами недоследно користе неодговарајуће термине). Позиција 'Ми' се тако одређује и учврсцује према 'Другом', и обратно. Претпостављају да људску сферу и делатности не творе само људи, већ да целокупно „друштвено" постоји и траје у интеракцији, међутицају људи и њиховог окружења (живог и неживог). Тако, пажња се преноси, у случају поментих наука, и на конкретне утилитарне предмете.

Према теорији музеологије управо један такав предмет у музејском контексту од тренутка идентификације сведочанственог потенцијала и селекције зарад његовог очувања (материјалног, дакле значењског) постаје семиофора, односно предмет који има искључиву функцију значења. Укидањем утилитарне вредности предмет у новој реалности, применом искуства наведених теоријских приступа, заправо од пасивног реликта прослости постаје (нашим трудом) артефакт који сведочи о односима људи и предмета и његовим прослостима (употребама и интерпретацијама). Готово парадоксално, некадашњи употребни предмет губљењем те функције сведочи делом о истој. Искуством поменутих приступа предмет у музејском контексту ипак не сведочи само о примарном контексту. Док чitate овај текст предмет је и даље ту. У распону уласка предмета у музеј и овог тренутка мења се само природа његовог коришћења. Уместо говора о предмету прошлости, преко биографије предмета постају уочљиве *прошлости предмета*, односно и 'живот' у музејском контексту. Прошлости предмета (од документације до презентација) означавају музеј као место сећања, место продукције и

промене слика прослости и значења које реферирају на тренутак читања. Поставља се питање: којем времену онда припада предмет?

На примерима биографских предмета из београдских музеја покушају да промисљам предмете у музеју као артефакте. Претпоставка је свеукупност и отвореност коју предмет у насож свести задобија изместањем у музејски контекст. Примери:

- Фотеља породице Савић (Музеј Примењене уметности; поред постојећих интерпретација у контексту европских стилова и примењене уметности и културе у Србији 19. века, биографија предмета указује на специфицијност конкретног предмета који се тако препознаје као биографски);

- Предмети у Музеју Илегалних партијских штампарија (пример заборављања места сећања; разумевање заборава и потреба суюцања са прошлопшћу).

Višnja Kisić, vikac986@gmail.com

Widening the space of memory: outsourcing museum's mission through volunteer programs

This paper aims at exploring possibilities of spreading museums mission through volunteer programs and explaining connections this might have on widening the spaces of memory produced by museum. What can be called a "museum's space of memory" is here defined in a quite intangible way. I argue that museum space spreads as far as those (people objects, places) that contribute to realization of its mission. This is why I will think of it not as of a physical/architectural construction in which museum as institution has its sit, where collection is displayed, narrative offered to visitors and objects stored, but as of volunteers as "mobile, living spaces of memory" due to which museum mission is practiced and put in place on wider scale.

Due to influence of new paradigms of museums and museology, a museum space of memory which in traditional second generation museums equalled museum building with its displays, is now being widened with museum website and online exhibitions, museum employees and their expertise, and outsourcing museum services to external bodies such as nongovernmental organizations, freelancers, community unions, small and medium enterprises, teachers, and among others, volunteers. Furthermore, a general shift towards the economy of knowledge contributed to a museological shift towards valuing ideas, interpretations and people who produce them more than

originality of objects, and contributed to perceiving people as museum's outmost resources.

This means that now days this space is actually widened as much as the network of people who produce, participate in or consume museum-featured memory, no matter of whether these happen in a specific physical museum site, at non-museum venues or virtually. Within all those groups of people attached with museum, I argue that volunteers have a unique role since they are the common factor for museum employees, museum audience and wider community and due to this have potential to act as a bridge among them thus contributing to spreading the influence of museum and its mission.

The impact of volunteer programs as museums' valuable resources can be accessed when the method of five capitals of volunteering (physical, economic, social, human and cultural) is translated and applied to museum sector. Through analyzing the generation of these five capitals and the contribution they make to museum, volunteers, audience and wider community I am pointing out to sustainable community and museum development through implementation of volunteer programs and influence which this has on spreading museums role and widening museums space of memory.

Subhra Devi, devi.su11@gmail.com

Discourse of Community Museums in Satras of Medieval Eastern India

Satras developed in the medieval Assam, in the north eastern corner of India, serves as a cultural centre working for community development, with structured routine performances. *Bhaona, ankia-nat*, different dances and songs are cultured and learnt as daily routine activities by the community. Bamboo crafts, pottery, art of painting are also related inseparably with this institution over a considerable period of history. It was also an important centre of literary discourse of medieval Assam with translation and copying of manuscripts and regular discussions. Thus, it helps the community for practicing and preserving the intangible heritage and for generating revenues for their sustenance.

Satras of Assam still stores considerable percentage of important treasures of the region including manuscripts written on *sanchipat, tulapat*, different objects of ivory, metal and woods. There were strict code of ethics for handling and safeguarding of these treasures. Thus, satras have been functioning

confronting to the ICOM's definition of museums working for the preservation of cultural heritage for the use of the community.

Даниела Королија-Црквењаков, daniela.korolija@gmail.com
Материја уметничког дела као простор памћења

Од самог почетка настајања уметничког дела, у материји преко које се манифестију уметничка представа остају утиснути трагови прошлости. Читање ових података из структуре и састава материјала говори нам о томе како је уметничко дело било замишљено, каквом су технологијом, знањима и вештинама оновремени творци распологали, како су се према том делу односили у току његовог трајања у времену до данас. У микроструктури материје уметничког дела садржана је толика количина информација од интереса за наше разумевање историје настанка и односа према предметима баштине, да јој се са правом може приписати одредница – простор памћења.

У раду се приказују могућности и ограничења интерпретације овако ускладиштених информација, а као студија случаја дата је реконструкција историјских декоративних слојева на примеру рама за икону чудотворне Богородичине иконе из Сремских Карловаца.

Марко Стојановић, markojulija@gmail.com
Етнографска музеологија и концепт ћубришта

Доскорашњи модели етнографске музеологије реализовани су најпре на основу културних сведочанстава традиционалне културе: употребљаваних, доступних, откупом издавојених, а потом документованих и трезорираних предмета; а притом, принцип *потпуне искористљивости ресурса* традиционалних заједница подразумева да их је тек престанком примарне употребе, у лиминалном статусу између отпада и функционалности, било могуће музеализовати. На другој страни, одабир одбачених предмета каквим се баве трговци секундарним сировинама у урбаним срединама, указује на то да излучивањем из домаћинства и савремени отпад постаје сведочанство културе истих атрибута, али, нетумачено. Компарирањем чињенице да тек издавањем из животног културног ткива одбрани предмети бивају музејски експонирани, према

чињеници да је гро приватних депонија потенцијално доступно погледу свих, могуће је у истој равни посматрати значењску комуникацију музејска поставка - посетилац и приватна депонија - случајни посматрач.

Концепт ђубришта, као заједнички садржалац музејских репрезентација културе и депонија, најпре се препознаје у институционализацији тзв. етнографских сталних поставки, које су (најчешће) насловом и садржајем укључивале значајне, или све, домене културе којом комуницирају, а квантитетом изложеног претпостављале индивидуално, а културном решетком посетиоца дефинисано, и донекле произвољно обликовање доживљајних образца. Посебан пресек концепта препознатљив је у туристичко-музејским експозицијама институционалних и приватних етно-варијанти: етносело, етнокућа, етноресторан и сл. Тада музеји на отвореном говоре о претпостављеном стручном и колективном, а приватне поставке индивидуалном и романтичарски дефинисаном сећању као репрезентацијама културе.

Славица Вујовић, slavaheritage@yahoo.com

Баштина у реалном простору – модел дифузног музеја

На рубном подручју Паноније и Подунавља, налази се древни Бач, који је именовао простор између река Дунава и Тисе именом Бачка. На овом простору је очувана јединствена баштина, која представља својеврсну копчу између култура Балкана и западне Европе. Од 2006. године брига о културној баштини обавља се у оквиру развојног пројекта интегративне заштите „Векови Бача“. Бач је због изузетног меморијског потенцијала препознат и као место интеркултурног дијалога. У оквиру пројекта трага се за моделом презентације и интерпретације баштине, која ће пружити прилику да се обраде теме које доприносе социјалној кохезији и бољем разумевању прошлости и различитости. Пројектом је предвиђено формирање дизузног музеја, са визиторским центром и пунктовима у историјским здањима, где се чувају вредни предмети, примењујући механизам памћења у садашњости.

Концепт формирања дифузног музеја је подржан од стране Савета Европе и Европске комисије, његовим уврштавањем међу 26 консолидованих пројеката у „Лубљанској процесу“ (у области рахабилитације наслеђа југоисточне Европе) и у *The pilot Granada Case*

Study Module, Савета Европе, као试点 пројекат и пример добре праксе (у области интеркултурног дијалога).

Иван Манојловић, ivan.manojlovic@mij.rs
МИЈ 1.0 и МИЈ 2.0

Непроцењиво богатство културне баштине чини колективну меморију човечанства, којом се описује разноликост друштава. Зато, културна баштина захтева указивање највеће пажње за њено проучавање, заштиту и промоцију. Развој савремене информационе технологије отвара нове могућности институцијама очувања баштине у стварању и чувању информација о културним добрима и унапређењу модела преношења овог знања најширој публици. И музеји су морали да одговоре захтевима савременог друштва, за отвореношћу и приступачности целокупне своје грађе. Када је током прошле године покренут пројекат *Виртуелни МИЈ* упоредо са њим су се дефинисале потребе музеја да буде присутнији у виртуелној заједници, локалној или и широј. Разлог овоме је жеља да се буде ближи својим посетиоцима, будућим посетиоцима и што је најважније да се од њих добије повратна информација, сазна утисак или одговори на питања која би посетиоци желели да поставе. Као комуникацијски и маркетингски канал, веб сајт музеја, осим у једном мањем делу, углавном има једносмерно преношење информација, због чега је Музеј историје Југославије поsegao за он-лайн друштвеним мрежама.

Милорад Степанов, stepanovmilorad@gmail.com

Значај и могућности виртуелне презентације баштине у подстицању ликовног изражавања деце предшколског узраста

У раду се проблематизују неке од могућности као и начини приближавања баштине(наслеђа)деци предшколског узраста. На изабраним примерима „добре праксе“ виртуелним презентовањем садржаја из баштинског корпуса подстицано је ликовно изражавање предшколског детета. Овакви примери илуструју планску и методичку припрему студената ВШССОВ-а-будућих васпитача у прихватању, усвајању и презентовању баштине током извођења методичке праксе у вртићу.

Виртуелно представљање баштине антиципира и одређене „спецификоване догађаје“ (Н.Корах,1991) из баштинског корпуса као и његово интегративно повезивање са ликовним подручјима (Б.Карлаварис,1986).

Интердисциплинарна структура методичких активности претпоставља и незаобилазност феномена наслеђа и баштине у корелацији са савременим визуелним медијима. Свеукупношћу деловања они одређују не само „дух времена“ већ својим утицајем подстичу сазнајни али и креативан чин дечијег ликовног(визуелног)израза.

Ана Панић, ana.panic@mij.rs
Метаморфоза наслеђа - од предмета до посетилаца

Јавни музејски живот Титових поклона почeo је отварањем Музеја „25. мај“ 1962. године, чији су највећи део чиниле штафете и макете, док су највреднији предмети остали у резиденцијалним просторима, доступни само одабраним гостима председника републике јасно репрезентујући идентитет и снагу заједнице. Многи предмети који се данас налазе у великим светским музејима потичу из раних дворских колекција, а неки су прошли кроз више различитих категорија организације збирке, од дворске колекције, преко кунсткамера, до музејске збирке. Синтеза предмета обједињених именом Јосипа Броза очувана је до данас. Поред бројних захтева за враћање предмета поклоњених Титу матичним музејима, збирка је остала целовита. Намера нам је да овим радом покажемо колико је из угла кустоса, али и посетилаца музеја то значајно у светлу развоја савремене музеолошке праксе, чији главни циљ више није предмет сам по себи, већ читање слојевитости значења музеолошких предмета. Да су експонати из Титове збирке постали део неког другог музеја са различито концептираним збиркама, изгубили би своје значење и културну и социјалну вредност која би се мењала пратећи промене концепта стварности која их окружује.

Татјана Михаиловић, tatjanamihailovic@msn.com
Музејска документација као стратегија памћења креативних процеса у музеју

Рад се односи на могућности реорганизовања и даљег вођења одређених сегмената музејске документације на такав начин да документација постаје извор праћења и памћена креативних процеса, који се одвијају у музеју. Музеј је место на коме се креира део културног ткива неке средине, место сусрета и сарадње различитих личности који су носиоци овог процеса у коме се формирају нове вредности, али и у оном домену који није видљив публици. Отуда је музеј и место инспирације, специфичног духа који поседује вредности које заслужују да буду сачуване у процесу баштињења, баш као и баштина сама коју они претпостављају и која је полазиште нове креативности (изложбе, истраживања, радионице, јавни програми). Отуда рад на реорганизацији документације подразумева да се унапред успоставе методе (процедуре) које могу да сачувају део овог финог процеса са свесном намером да унапреде ниво документације тако да она може да постане релевантан извор који омогућује музеолошка истраживања.

Драган Булатовић, dbulatov@f.bg.ac.rs
Стварно баштине. Проблем претрајавања.

Приступ стварном баштине добра два века ремети наметљиви препрезентацијски вео који је као свој амblem узела идентитетска идеологија националног уређења заједница. Са друге стране, актуелна идеологија глобализације троши управо тај облик легитимацијског дискурса који намеће појавну или пожељну слику наслеђа. Тако регрутовани објекти постају неми споменици претрајавања, по правилу беспоговорни. У овом раду, стварно баштине разматра се најпре као питање бића памћења, а у наслеђу филозофије постструктурализма и херменеутике. Потом се заступљеност и важност овог питања истражују у владајућим парадигмама о баштини и њиховим дискурсима, превасходно се ослањајући на нека искуства логике и филозофије науке, понадјпре у специјалистичкој студији В. Глужинског. Напокон, прагматички аспект интегралног баштињења, који у семиотичким моделима музеализације превладава као ефикасна парадигма, проверава се у критичкој теорији виђења, коју је у наслеђе оставио М. М. Понти, као дискурс о највећој могућој близини са стварним баштине.

Марија Бански, marija.banski@gmail.com

Каморански сандуци у Србији: Каталог сачуваних примерака у музејима и збиркама - умрежена сајбер поставка - пут до матичног умрежавања музеја преко нетворк пројекта -

Каталог *Каморански сандуци у Србији*, ауторке Марије Бански, етнолога, музејске саветнице из Новог Сада представља синтезу потраге и истраживања који су трајали дugo година, а једно и круну њеног професионалног рада на крају законског радног века у Музеју Војводине. Предлог сајбер изложбе умреженог система за приказивање овог материјала пружа шансу и материјалу, али и померању у оквиру музејске праксе. Технолошки и смишено то није захтеван пројекат, зато је идеalan за иницијалне подухвате. Замишљао је да се цео материјал пописан и приказан у каталогу у исто време преко мреже приказује у свим местима где се чува, а да се сам материјал, односно његови изабрани примерци и физички прикажу у музејима и збиркама, посебно издвојени, ако већ нису део опште поставке, а посебно осветљени, ако су део целине поставке. Употребом електронске и дигиталне технологије се планира постизање целовитости и динамике акцентуације проблема. Материјал са подручја границе два велика царства у којима функционише, представља добар примерак и за испитивање граничних сусрета етнологије и антропологије.

Иван Круничан, krulesl@yahoo.com

Преплиташе традиција и идеологија памћења на примеру Галерије фресака у Београду

Галерија фресака у Београду је специфичан, наменски изграђен галеријски простор, који се на необичан начин везује за сећање неколико различитих, разнородних традиција. Подигнута је на месту Јеврејске синагоге Бет Изреал, порушене пред крај Другог светског рата. Са циљем да прихвати копије средњевековних фресака, које су биле изложене у Паризу, поступно се претворила у својеврсну галерију Југословенске уметности средњег века, са јасним идеолошким предзнацима, који су наглашавали уметничке аспекте изложених дела,

негирајући духовне садржаје и контексте у којима су настајала, а све под управом Милана Кашанина, некадашњег директора Музеја кнеза Павла. Од припајања Галерије фресака Народном музеју у Београду, па све до данас, функција простора вишег пута је мењана, пратећи често нејасне циљеве савремене локалне музејске праксе, стварајући под својим окриљем нове традиције и значењске контексте.

Миља Стијовић, milja.stijovic@gmail.com

Градови по собама виртуелне меморије

Уметност памћења и архитектура савремених соба, ходника, прозора и врата дигиталног света. У основи идеја је иста, али које су предности виртуелних соба и да ли су ту за све кориснике који их обилазе или су ту као својеврсне музеалије у виртуелном музеју. Само зграде које се убаце у виртуелне собе памћења, постоје и видљиве су кориснику, посетиоцу. О апокалиптичарима и јеванђелистима дигитализације и Остеново запажање о култури сећања. Парадокс између реалног постојања и паралелног одсуства из света складиштења у виртуелне собе. Да ли још трагамо за идеалним – заједничко сећање које обухвата све оно што схватамо под појмовима 'данас', 'будућност' и 'прошлост'. Вендерсова Лисабонска прича и пример Google earth-a.

Драгиша Милосављевић, dragisamilosavljevic@yahoo.com

Традиција у градитељској обнови сакралног наслеђа југозападне Србије од XVII до XIX veka

Овај рад бави се феноменом традиције у градњи и обнови сакралних објеката југозападне Србије како у времену османске доминације (XVII и XVIII век), тако и у периоду самосталне државе, односно у раздобљима стицања независности. Градња малих светилишта широм западне Србије у првим деценијама XVII века била је под непосредним утицајем монументалних средњовековних грађевина са којих су се често препознавали само архитектонски детаљи, (портали, прозорски отвори, розете), затим, сегменти у унутрашњости грађевина, посвете или асоцијативни детаљи живописа (манастири Ковиље на Јавору, Дубница на Златару, Брезова и Бреково код Ивањице, Ковачево код Новог Пазара и многи други). Градње и обнове сакралног наслеђа у XVIII и XIX веку

било да су радове на грађевинама реализовали анонимни градитељи (Милешева, Рача, Клисуре код Ариља) или познати неимари као што је примерица Андрија Дамјанов (црква у Новој Вароши као и црква у Ститкову код Нове Вароши), обелезени су тежњом ка понављању првобитних градитељских образаца или досезања монументалних средњовековних форми. Феномен понављања традиционалних облика на неким просторима југозападне Србије опстаје и у периоду повећаног утицаја градитељства изнад Саве и Дунава у другој половини XIX века.

Ивана Пражић, iprazic@gmail.com

„Палата“ Гирибангун: Маузолеј председника Сухарто на Централној Јави (Индонезија)

Овај рад ће покушати да представи архитектонски простор Сухартовог маузолеја Гирибангун са становишта како историјско-уметничке анализе појединачног елемената поменутог гробног комплекса, тако и шире културолошке интерпретације политичности ове архитектонско-просторне целине. Методолошки гледано, рад се базира на покушају израде генеалогије поменутог ситуса на основу утврђивања, интерпретације и реконструкције историјских, социолошких и антрополошких увида у конструкт маузолеја с једне стране, и (ре)интерпретације идеолошких постулата конструисаних путем материјално-уметничких скулпторалних и архитектонских просторних јединица с друге. У изради теоријског оквира истраживања из којег је рад проистекао, ауторка се, између остalog, ослања на увиде теоретичара/теоретичарки појма и праксе *имагинације* и *памћења*, односно *сећања* (Zurbuchen 2005.; Chambert-Loir 2002.; Appadurai 2002.; Anderson 1991. [1983.];), које сматра кључним за разумевање политичности маузолеја и историјског контекста у ком је он настао.

Дејан Радовановић, deradovano@yahoo.com

Баштина и мемофија као театарски фундус и vice versa - Атеље 212, ЈДП , Суботичко позориште

Технологија театарског послова и процеса рада са једне стране имају чврсто упориште у меморији и механизмима памћења, односно евокацији и асоцијацији. Са друге стране, премештањима, кадрирањима

и сажимањима, ремете континуитета и фактографију. У систему асоцијација и реинтерпретација најчешће нема места за предмете, артефакте који су контејнери и преносиоци меморије. Можда је најлакше овај проблем представити кроз костимографију и сценографију у чијем настанку је рециклажа и реинтерпретација чест механизам. Фундус костима и реквизита често је сировина за рециклажу. У фунду са нашим позориштима и филмским студијама нестајали су оригинални историјски костими, као и изузетни костимографски производи. Такав “опуштен” однос у Србији се у последњих 20 година пренео и на позоришне зграде за шта су најјаснији примери Атеље 212, ЈДП и Суботичко позориште.

Мој прилог бави се анализом баштинства и судбине баштине у поменута три примера са намером да се разјасне механизми разбаштињења, односно алтзхејмеризовања архитектонске фактографије, наслеђа, али и нематеријалне супстанце историје и меморије театра.

Никола Никачевић, nevena8@ptt.rs

Различите концепције баштињења једног градског меморијалног простора : Старо сајмиште у Београду

Различите концепције баштињења једног градског меморијалног простора, симболички ситуиране кроз експанзивно артикулисање урбанистичког простора, остају као неминовно наслеђе историје оних урбанистичких целина -места на којима се "историја дешавала". У зависности од прихватања одређеног семиотичког концепта као базе за прокламацију и афирмацију особених вредносних постулата у оквиру културе сећања и политике памћења, остварују се и начини запажања меморијалних простора и амбигвитетних архитектонских здања. Пример Старог сајмишта у Београду показује овај урбанистички комплекс у исти мах као значајно архитектонско -историјско наслеђе града и прву плански изведену урбанистичку целину на подручју данашњег Новог Београда, затим као место меморије на масовна страдања у концентрационом логору током Другог светског рата, потом као место рада и стварања десетине истакнутих српских уметника почевши од 50-тих година 20. века, или као де-комеморативно не-место на симболичкој маргини Београда.

Емилија Милић, emamijic@yahoo.com

Модификација традицијске културе: Роки у Банату – споменик, амбијент, фестивал

Споменичка форма на простору Балкана никада није била испуњена садржајем проистеклим из популарне културе. Увек окренути ка наслеђу, споменици су репрезентовали оно најбоље што одређена држава има да понуди свету и са историјске, идеолошке и националне позиције су комуницирали на глобалном план.

Овај рад је резултат интересовања за нововремену праксу у Србији и разматра промене традиционалног идентитета споменичке културе. Елаборација на тему споменика подигнутог у част Рокија Балбое, најуспешнијег пројекта те врсте на простору Западног Балкана, кроз истраживање, показује механизме адопције и адаптације масовне културе у локалним срединама, кроз идентитетску праксу про-извођења традицијске матрице и реификације узора проистеклих из иконографије популарне културе. Анализа у којој су обухваћени темпорални, спацијални, економски, политички и симболички оквир даје свеобухватан приступ новонасталом идентитетском проблему унутар кога посредством глобално препознатљивих јунака популарне културе и традиционалне форме споменика као дела „високе културе“, места као што је „Рокијево Житиште“ покушавају да се издвоје и глобалне феномене користе као средство сопственог уписивања на карту, прво Балкана, па онда и света.

Моника Милосављевић, Владимир Михајловић,

monika.milosavljevic@gmail.com , v.mihajlovic@gmail.com

Партенон: пејзажи двојници

Партенон је у јавној сфери доживљен као живи пример Винклмановог постулата о племенитој једноставности и мирној величини. Настављачи Винклманове мисли, кроз синергију водећих интелектуалних струјања 18. и 19. века - просветитељства и романтизма, поставили су класичну Грчку на пиједестал одобраних прошlostи. Партенон - као симбол овакве Грчке, хронолошки сведене на златно 5. столеће пре Христа - сажима величанство форме, хармонију линија, савршенство архитектонског дизајна и величанственост украса. Рад прати како се кроз

реконструкцију и музеализацију Партенона обликовала идеја о грчким прошlostима. Одабир и обликовање увек су креативан процес. С тим у вези издавање једних, подразумева занемаривање других сегмената прошlostи. Између 5. века пре н.е. и 21. века, остаје јас испуњен динамичним збивањима о којима врло мало знамо. Дакле, рад приказује да белина Партенона има и своју тамну страну, своје средњовековно и османско наличје - укратко, своје пејзаже двојнике.

Ивана Тирић, hipodameja@yahoo.com

Идентитет музеја у виртуелној заједници

Доласком информатичке ере јавила се потреба за реконцептуализацијом, како музејске праксе тако и музеолошке теорије. Данашњи теоретичари и практичари сучочени су са новом категоријом простора (реалности) који треба оживети. Овај задатак је утолико тежи што је експографски простор измештен у виртуелни свет који функционише по само њему својственој динамици. Иако је, по својој идеји и устројству традиционални музеј заправо виртуелан, јер га чини вештачки конструисан простор (физички, културни и идејни) ипак, преко предмета које чува, има свој пандан у физичкој стварности. Међутим, друга врста музеја – сајбер музеји, који немају пандан у физичкој стварности а ипак имају свој предмете (који постоје само у дигиталном облику) постаје све присутнија. Симулација реалног са елементима измишљеног, императив су сајбер музеји.

Постојање ових музеја условљено је постојањем и развојем виртуелне заједнице као и њеним комплексним законитостима. Да ли, у таквим условима, сајбер музеј, може да испуни улогу дидактике наслеђену од свог претка- традиционалног музеја? Да ли је у виртуелном свету, простор музеја десакрализован и индиферентан простор који у себе може да прими било шта?

Где је у њему место *онога који мисли*? Да ли је музеј постао ничија земља? Од Марлоових преко Делошових трагања прећен је дугачак пут а даља судбина и смисао постојања музеја у многоме зависе од одговора на претходно постављена питања.

Јелена Павличић, jpavlicic@gmail.com
До тоталне структуре културног добра

Културно добро егзистира у неком простору и времену, али само реално постојање у овом систему не одређује га. Оно што га именује су склопови значења које рефлектује.

У раду се посматра проблем упросторавања неког културно-историјског споменика и значења која са тог простора комуницирају са друштвом. Како се не може пренебрегнути веза простора и времена, њих и видимо као координате истог физичког система. У њему препознајемо реалну структуру културно-историјског споменика. Али, данас је скоро немогуће видети простор само као физички и време као континуум. Појмови се шире и неодвојиви су од склопова значења које нуде. У раду се даје преглед ранијих и нуди модел новог, проширеног система у ком је могуће представити остварење материјалне културе и кроз стварну структуру и кроз скуп значења, свих оних које рефлектује у простору који окупира (и стварном и утопијском) и свих оних које успоставља кроз време свог трајања. Овај скуп значења чини *тоталну структуру* културног добра. Она егзистира у садашњем времену, ван реалног простора.

Само постојање реалне, а непостојање тоталне структуре једнако је непостојању културног добра. Стога је битно, јасно одредити тоталну структуру приликом именовања нечега културним добром и сећати је се при сваком наредном сусрету са том баштином. Ово памћење чини нови припадајући скуп значења у датој структури и одређује постојање културног добра у неком новом *простору* будућег времена и свести наредних генерација.

Гордана В. Пајић, 23bobita@gmail.com
Обнављање обичаја играња за дукат у простору порте цркве у Добром Потоку

Становници рађевских села генерацијама чувају памћење на капетана Петра Радојловића, коме подигоше чесму и установише обичај играња (надигравања) за дукат још крајем 19. века. Међутим, бројни историјски и друштвено-политичке догађаји довели су до тога да обичај замре после другог светског рата. Након неколико деценија, трансформисани обичај крајем 90-тих година 20. века оживљава или у новом простору, порти старе цркве полубрвнаре у Добром Потоку. Обновљена црква,

захваљујући свештенику и парохијанима, постала је место окупљања, дружења, обнављања и чувања одређених традиционалних вредности тог краја. Потреба за новом интерпретацијом прошлости, која настаје крајем прошлог века, ствара могућности да се вишеслојно културно-историјско и природно наслеђе тог краја оживи и сачува у форми различитих музејских презентација (градска кућа, природњачка збирка, стара окућница). Један трансформисани обичај иницијатор је обнове не само оронуле цркве, старог гробља, рударских окана (у непосредној близини), већ и покретач културно-туристичких активности тог краја.

Обичај играња за дукат у својој обновљеној форми, на најбољи начин показује како је баштињење, активан процес у који се укључује шира заједница (црква, мештани, село, регија).

Гордана Ђирић, goca.ciric@gmail.com
Баштина Inc. – само пракса или нова парадигма?

Прошлост није опипљива и заправо постоји само као концепт и конструкција, али то никако не смањује њену улогу у животима сваког од нас. Напослетку, оно чега се сећамо, а не оно што се заиста догодило чини наше животе и дефинише нас као личности. Као што је за свакога од нас лично неизмерно важно сећање, тако је и за друштво од великог значаја стварање културе сећања. У том процесу академске дисциплине попут историје, антропологије, историје уметности, археологије итд. су кључни чиниоци. Оне својим интерпретацијама дају облик прошлости и чине је стварном за остатак друштва. Институција музеја дуго је била место посредништва између академски фомализоване прошлости и друштва. Од друге половине 20. века његова улога се све више доводи у питање, а осамдесетих година тзв. криза музеја доживљава свој врхунац. Насупрот кризи институције, музеологија или студије музеја (музеум студиес), да се популарније изразим, су данас постале једно од општих места. Преображај музеја у установу која одговара потребама динамичног савременог друштва је горуће питање, али и императив сваком музеју за опстанак. Промене у музејској пракси које су уследиле због овог својеврсног "преживљавања" указују нам и на потпуно другачије поимање баштине и прошлости. Стога, озбиљно критичко сагледавање новоуспостављених вредносних система – основа за било какво даље уобличавање теоретских начела – чини се неопходним.

УПУТСТВО АУТОРИМА

Радови представљени на симпозијуму биће објављени у зборнику *Простори памћења: архитектура, баштана, уметност.*

Обим рада износи до 25.000 карактера (са празнинама).

Радове слати на имејл адресу: spacesofmemory@gmail.com

Крајњи рок за предају радова је 15. септембар 2011. године.

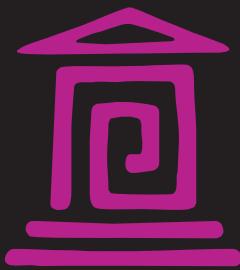
INSTRUCTIONS FOR AUTHORS

Papers presented at the conference will be published in the collection *Spaces of memory: architecture, heritage, art.*

Maximum length of paper is up to 25,000 characters (with spaces).

Papers can be sent to the e-mail address:
spacesofmemory@gmail.com

The deadline for submission is September 15th, 2011.

МЕЂУНАРОДНИ НАУЧНИ СИМПОЗИЈУМ
ПРОСТОРИ ПАМЋЕЊА
архитектура-баштина-уметност

INTERNATIONAL ACADEMIC CONFERENCE
SPACES OF MEMORY
architecture - heritage - art

Организатори / Organizers

Филозофски факултет
у Београду
Faculty of Philosophy
in Belgrade

Музей примењене
уметности у Београду
Museum of Applied
Art in Belgrade

Покровитељ / Patron

Универзитет у Београду
University of Belgrade

Донатори / Donators

Градска општина
Стари град
Belgrade Old Town
municipality

www.golum.rs

Подршка / Support

Министарство за науку
и технолошки развој
Ministry of Science
and Technological Development